

UNIVERZITA KARLOVA

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

**CENZURA RUSKÉHO INTERNETU
A ZÁSADY, KTERÝMI SE ŘÍDÍ**

2017

Dominika Vřešťálová

UNIVERZITA KARLOVA

Filozofická fakulta
Ústav východoevropských studií

Dominika Vřešťálová

**Cenzura ruského internetu a zásady,
kterými se řídí**

**Internet Censorship in the Russian
Federation and Principles of Its Work**

Bakalářská práce
2017

Vedoucí práce:
PhDr. Stanislav Tumis, M.A., Ph.D.

Rozsah práce:	83 393 znaků (bez započítání znaků v příloze)
Autor:	Dominika Vřešťálová
Vedoucí práce:	PhDr. Stanislav Tumis, M.A., Ph.D.
Oponent:	Ekaterina Rycheva, Ph.D.

Děkuji

vedoucímu mé práce, doktoru Stanislavu Tumisovi za odvahu vést práci, která se věnuje tak aktuálnímu a tak málo prozkoumanému tématu.

Také děkuji Daně, Veronice a Marii Vřešťálové za to, že vždy měly pochopení, podněcovaly mě v činnosti a nebránily mi v cestách.

Velké poděkování patří i všem přátelům v České republice a v Rusku.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 2. 8. 2017

podpis:

Abstrakt a klíčová slova

Bakalářská práce „Cenzura ruského internetu a zásady, kterými se řídí“, se věnuje státním regulacím elektronických zdrojů na území Ruské federace. Autorka uvádí, jaké druhy webových stránek mohou podle zákona podléhat státní kontrole. Kromě toho analyzuje několik nepsaných pravidel, jež mají vliv na zablokování internetových serverů v Rusku.

Při zkoumání nepsaných pravidel ruské internetové cenzury se autorka opírá o kvantitativní výzkum stránek zablokovaných na příkaz Generální prokuratury Ruské federace během dubna, května a června 2017.

Kromě charakteristických vlastností zakázaných serverů se autorka zabývá i státními orgány, jež internetovou cenzuru provádějí. Zaměřuje se zejména na federální orgán Roskomnadzor, popisuje okolnosti jeho vzniku, jeho funkci i záměry při regulaci obsahu na internetu.

Bakalářská práce také sleduje, jak se internetová cenzura doplňuje s jinými metodami kontroly internetu, a využití přímé i nepřímé cenzury v současném Rusku.

Klíčová slova: cenzura, internet, Ruská federace, Rusko, Roskomnadzor, internetová stránka, blokace, masová média, extremismus, nepsaná pravidla

Abstract and key words

The bachelor thesis entitled „Internet Censorship in the Russian Federation and Principles of Its Work“ describes the state control of electronic resources in Russia. The thesis summarizes types of websites which could be limited according to Russian law. It also provides an analysis of unwritten rules leading to ban of a website. Unwritten rules are discovered using quantitative research of network servers banned by the General Procuror of Russia in period April – June 2017.

State institutions responsible for the Internet censorship in Russia are examined as well. Main concern is given to a federal service called Roskomnadzor. Circumstances, in which the service was founded, its purposes and intentions are explained in the text.

The thesis also studies the complementarity between the Internet censorship and other methods of network regulation. Different impacts of direct and soft censorship are mentioned too.

Key words: censorship, Internet, Russian federation, Russia, Roskomnadzor, website, blocking, mass media, extremism, unwritten rules

Obsah

Úvod.....	9
1. Teoretické vymezení pojmu cenzura.....	12
• 1. 1 Definice cenzury.....	12
• 1. 2 Cenzura přímá a nepřímá	14
• 1. 3 Provázanost cenzury s jinými metodami kontroly internetu	15
2. Vývoj a kontrola internetu v Ruské federaci	17
• 2. 1 První síť a doba slabé státní kontroly: 1990–2008	17
• 2. 2 Roskomnadzor a cenzura internetu v letech 2008–2017.....	21
• 2. 2. 1 Charakteristika Roskomnadzoru.....	21
• 2. 2. 2 Zavedení rozsáhlých blokáží internetových stránek a funkce Roskomnadzoru.....	22
3. Nepísaná pravidla internetové cenzury a její fungování v praxi.....	27
• 3. 1 Nedosažitelnost objektivitu při cenzuře prováděné člověkem	27
• 3. 2 Zaměření a metodologie výzkumu.....	27
• 3. 3 Charakteristické vlastnosti zablokovaných stránek	29
• 3. 3. 1 Dostatečná návštěvnost stránky	29
• 3. 3. 2 Zahraniční původ stránky, jejího obsahu nebo autora.....	32
• 3. 3. 3 Zájem stránky o aktuální veřejné dění.....	35
• 3. 3. 4 Dosavadní blokáže webu	37
• 3. 3. 5 Neshoda v otázce války	38
Závěr	40
Seznam pramenů.....	42
Příloha - Výzkum použitý v bakalářské práci.....	46

Úvod

Za posledních pět let bylo v Rusku zablokováno téměř 7 milionů různých internetových stránek.¹ Patřily mezi ně i velké portály, jako je Jandex, encyklopedie Wikipedie, nebo sociální síť Vkontakte. K některým serverům ztratili ruští uživatelé přístup jen na několik dní a pak jim byly znovu zpřístupněny. Jiné servery dodnes zůstávají mimo dosah a uvádějí se v takzvaném Jednotném registru zakázaných stránek. Každý den se tento seznam rozšiřuje o nové zablokované stránky a povolené z něj naopak mizí. Libovolný pozorovatel s připojením k síti tak může sledovat, jak probíhá promazávání a úpravy obsahu na ruském internetu.

Na blokaci internetových stránek se podílí několik ruských státních orgánů. Jejich zástupci zdůrazňují, že nejsou předpojatými cenzory, a pouze dohlížejí na to, aby i ve virtuálním prostředí platily zákony.² Nabízí se ale otázka, jestli mohou státní orgány skutečně objektivně hlídat všechny ruské zákony v tak rozsáhlém a živoucím médiu, jako je internet. Při kontrole tak širokého zdroje nutně dochází k určitému výběru, jaké stránky prověřovat a jaké ne. Platí to zejména v případě, kdy kontrola neprobíhá automaticky a vykonává ji jen omezený počet lidí. Tak je tomu i v případě Ruska.

Při blokování stránek je třeba vzít v úvahu i řadu dalších otázek. Mnoho z nich se objevuje, když není přesně jasné, jak si vykládat dané zákony. Jaké příspěvky jsou „extremistické“ a jaké ne? Které stránky obsahují pornografii a které jen neskrývají lidskou nahotu? A kde je hranice mezi oslavováním armády a „kultem násilí“? Jsou to právě ruské státní orgány, jež na tyto otázky odpovídají.

Ve své bakalářské práci se chci věnovat právě jejich činnosti. Kladu si za cíl prozkoumat, jaké druhy webových stránek bývají v Rusku často zakazovány. Mým dalším cílem je určit, jestli se státní orgány, zabývající se blokací internetu, řídí nějakými nepsanými pravidly. Momentálně sice není v mých silách odhalit a

¹ Do 7. 7. 2017 bylo zablokováno přesně 6 961 170 stránek. Zdroj: RosKomSvoboda. *Statistika blokirovok* [dostupné on-line]. Datum aktualizace 7. 7. 2017 [cit. 7. 7. 2017]. Dostupné z: <https://reestr.rublacklist.net/visual/>

² TUROVSKIJ, Daniil. *Kak ustrojen Roskomnadzor*. *Meduza* [dostupné on-line]. Riga: Medusa Project SIA. Datum aktualizace: 13. 3. 2015 [cit. 18. 7. 2017]. Dostupné z: <https://meduza.io/feature/2015/03/13/kak-ustroen-roskomnadzor>

popsat všechna neformální pravidla, jež mohou mít vliv na odstavení webových stránek, ale představím alespoň některá z nich.

Při hledání zákonitostí ve fungování cenzury ruského internetu využiji kvantitativní výzkum. Budu sledovat, jestli mají zakázané servery nějaké společné rysy. Zablockované stránky budu následně porovnávat se stránkami, jež zakázány nebyly, přestože zveřejňují velmi podobný obsah.

Podstatnou částí mé práce bude i její teoretická část, do níž patří první dvě kapitoly. V první kapitole se budu věnovat fenoménu cenzury. Nejdříve budu tento jev analyzovat obecně a zmíním se o různých druzích cenzury, se kterými se setkáváme v současné době. Upozorním na skutečnost, že cenzura často znamená jen jeden z několika způsobů kontroly internetu a velmi dobře se doplňuje s dalšími.

Druhá teoretická kapitola bude zasvěcena kontrole informací v Ruské federaci. Stručně v ní shrnu, jak vznikl ruský internet, jak se rozšiřoval a jak začal podléhat stále větší míře státní kontroly. Ve stejné kapitole pojednám o vývoji Roskomnadzoru, tedy státního orgánu, který hraje zásadní roli při vyhledávání a zakazování internetových portálů. Naznačím, čemu přesně se věnuje, a jak spolupracuje s jinými orgány.

Po představení tohoto nezbytného kontextu přejdu k analytické části práce, jejíž cíle jsem stanovila výše.

Tato bakalářská práce vznikala z menší části v Ruské federaci, kde jsem strávila podzim a část zimy, a z větší části na území České republiky. Díky tomu, že jsem práci psala v České republice, jsem měla možnost otevírat a zkoumat všechny stránky, které jsou v Rusku zablockované. Díky zkušenostem z Ruska jsem zase získala základní představu o tom, jak cenzuru internetu vnímají samotní Rusové, a také jsem si vyslechla jejich názory na situaci v zemi i ve světě. Názory jednotlivců sice nemohu považovat za dost ověřené na to, abych je mohla použít v této práci, ale pomohly mi pochopit určité souvislosti mezi cenzurou internetu, osobitou ruskou kulturou a různými tabu ve společnosti. Kromě toho mě navedly na další zdroje, s nimiž již pracovat mohu.

Téma cenzury ruského internetu jsem nakonec zkoumala s mnoha různými typy zdrojů. Při psaní prvních dvou kapitol jsem čerpala především z odborně zaměřených knih a článků o cenzuře a vývoji postsovětského Ruska. Vzhledem

k tomu, že je mé téma poměrně nové a neprozkoumané, jsem musela pracovat i s jinými než akademickými texty. Velkou službu mi nakonec prokázaly publikace neziskových organizací. Úmyslně jsem se snažila čerpat z materiálů ruských i mezinárodních skupin. Ani jejich články ale nedokázaly mé téma plně pokrýt. Velkou část informací jsem proto sama dohledávala v ruských zákonech a na webových stránkách státních orgánů. Věřím, že se mi podařilo přečíst a správně interpretovat všechny zásadní právní dokumenty, ale přesto chci upozornit čtenáře, že má práce nepodává odborný výklad těchto zákonů a zmiňuje je pouze stručně. Ve třetí kapitole jsem pracovala především s konkrétními internetovými stránkami. Jednotný registr zakázaných stránek (uveřejněný na stránkách ruské organizace RosKomSvoboda) mi poskytl informace, kým byly stránky prohlášeny za nezákonné a kdy přesně k tomu došlo. V registru se ale bohužel často neuvádí, čím jsou stránky protiprávní, kdo je nahlásil, kdo se jim věnoval a kdy. Některé z těchto informací bylo možné odvodit ze samotné stránky, ale jiné se dohledat nedaly.

I přesto věřím, že má práce poskytne užitečné informace všem, kteří se zajímají o situaci v Rusku, nebo o cenzuru internetu. Práci je možné rozšířit, nebo znovu přehodnotit, protože internet i jeho cenzura se velmi rychle vyvíjejí. Internetová cenzura je sice velmi proměnlivá, ale domnívám se, že má smysl se jí zabývat. Již dnešní internet má velký vliv na to, jak žijeme a co považujeme za reálné. Pokud přiznáváme internetovým stránkám takovou váhou, měli bychom myslet i na všechny filtry, přes které musí projít, než se k nám vůbec dostanou.

1. Teoretické vymezení pojmu cenzura

1. 1 Definice cenzury

Současná verze Ústavy Ruské federace tvrdí, že cenzura je zakázána.³ Je ale třeba se zeptat: co máme považovat za cenzuru a co již ne? Tato otázka je velmi důležitá, protože jistá omezení svobody slova a tisku ruská ústava povoluje.⁴

Zákon o masových médiích cenzuru chápe jako „žádost po redakci masových médií, aby nechávala schvalovat své zprávy a materiály těmi, kterých se týkají, ať už jde o úřední osoby, státní orgány, organizace, instituce nebo občanská sdružení (až na případy, kdy je úřední osoba zároveň autorem nebo účastníkem interview). Za cenzuru se považuje i uvalení zákazu na šíření zpráv a materiálů, nebo jejich částí“.⁵ Takto definovanou cenzuru ústava zakazuje.

Ústava ale zároveň připouští jistá omezení svobody slova, i když zdůrazňuje, že se k nim státní orgány mohou uchýlit pouze „do takové míry, jaká je nezbytná k ochraně základů ústavního řádu, morálky, zdraví, práv a legitimních zájmů jiných osob a k zajištění obrany státu a bezpečnosti vlády“.⁶

Kromě toho platí, že internetová média nesmí uveřejnit žádné informace o státním tajemství, nesmí propagovat terorismus, extremismus, takzvané netradiční sexuální vztahy a několik dalších témat, která zmíním později. Nesmí se dopustit ani jiného narušení zákona. Pokud by média psala nezákonným způsobem o nezákonném obsahu, dopustila by se takzvaného „zneužití svobody tisku“.⁷

Z toho můžeme vyvodit, že ruské zákony sice oficiálně nepřipouštějí cenzuru legálního obsahu, ale přesto tolerují různorodé formy kontroly materiálů, které by se daly označit za cenzuru při širším vnímání tohoto termínu.

³ Článek 29. *Ústava Ruské federace*, přijata 12. 12. 1993, v redakci z 21. 7. 2014 [cit. 18. 7. 2017]. Dostupné z: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_28399/

⁴ Článek 55.3, tamtéž.

⁵ Článek 3. Federální zákon N 2124-1 „*O sredstvach massovoj informacii*“, přijatý 27. 12. 1991, v redakci z 7. 6. 2017 [cit. 18. 7. 2017]. Dostupný z: <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=LAW&n=217911&fld=134&dst=100013,0&rnd=0.17701342502116835#0>

⁶ Článek 55.3. *Ústava Ruské federace*, přijata 12. 12. 1993, v redakci z 21. 7. 2014 [cit. 18. 7. 2017]. Dostupné z: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_28399/

⁷ tamtéž.

Pro účely této práce jsem se rozhodla pracovat s mírně odlišnou definicí cenzury. Svým obsahem je téměř totožná s již zmíněnou definicí. Liší se především tím, že se vztahuje i na cenzuru internetových stránek. Navíc zmiňuje skutečnost, že pro internetovou cenzuru není typické jen předběžné schvalování obsahu nebo jeho zákaz. V případě cenzury webových stránek často dochází k situacím, kdy je obsah pouze pozměněn, a to až po svém publikování, ne před ním.

Po seznámení se s materiály, jež se problematiky týkají, jsem se rozhodla pracovat s následující definicí cenzury: cenzura je proces, při kterém společenské nebo státní autority, instituce či samotní jednotlivci brání v šíření různých druhů obsahu přes komunikační kanály a dosahují buď změny tohoto obsahu, nebo jeho úplného skrytí.

Při formulování této definice jsem navazovala na některé postřehy uvedené v článku doktorky Helen Freshwaterové *Towards a Redefinition of Censorship* (vydaného v roce 2004). Jednalo se především o myšlenku, že cenzura není jen jednorázový akt zákazu, ale i dlouhodobá forma nátlaku na autory děl.⁸

V prostředí, kde působí nějaké cenzurní orgány nebo autority, dochází často k přímé nebo nepřímé interakci mezi cenzory a cenzurovanými. Právě proto může cenzura prosadit nejen úplné odstranění obsahu, ale i jeho změny a drobné posuny určitým směrem. Interakce mezi cenzorem a cenzurovaným však neprobíhá vždy a všude. Například k ruským uživatelům internetu se běžně dostává obsah, který vznikl v zahraničí a bez ohledu na to, co se v Rusku smí a nesmí publikovat. Cenzury se v těchto případech účastní jen jeden aktér – a sice cenzor, který brání v šíření materiálu. K interakci ale může dojít po uveřejnění materiálu, kdy cenzor zasílá varování provozovateli internetových stránek a žádá změnu „závadného“ obsahu.

Ještě je třeba rozvinout myšlenku, že cenzor může rozhodnout o „úplném skrytí“ nevhodných materiálů. Takto tvrdá forma cenzury může zasáhnout různé druhy materiálů, ale některé zdroje jsou k ní náchylnější než jiné. Porovnejme si například cenzuru internetu a literatury. Zatímco v literárních dílech lze poměrně snadno poupravit několik pasáží, a dílo může jít do tisku, některé internetové

⁸ FRESHWATEROVÁ, Helen. *Towards a Redefinition of Censorship*. In: MÜLLEROVÁ, Beate (ed.). *Censorship and Regulation in the Modern Age*. New York: Editions Rodopi B. V., 2004. Str. 225.

zdroje nelze vydat a zároveň sladit s požadavky cenzora. Například videa zahraničního původu mají jen malou šanci, že je jejich původní autor upraví a postará se o to, aby nenarušovala pravidla cizí země. Jsou mnohem méně přizpůsobivá. V praxi se proto většinou buď objeví vcelku a v původní podobě, nebo zůstanou „úplně skrytá“. Mnozí teoretici cenzury (Pierre Bourdieu, Michael Levine a další) vyzdvihují, že cenzurované texty vyvolávají ve svých čtenářích ostražitost a usilovné čtení mezi řádky.^{9 10} Tato možnost ale neexistuje, pokud je zdroj zcela nedostupný. V takovém případě si nezíská mimořádnou pozornost a naopak zůstane zcela mimo ni. Dalo by se říct, že vůbec nepronikne do světa běžných uživatelů ruského internetu. Nestane se součástí jejich reality.

1. 2 Cenzura přímá a nepřímá

Cenzura může být méně i více razantní. Mezi její hrubší formy patří situace, kdy se cenzor obrací přímo k člověku šířícímu obsah a žádá provedení změn. K formám přímé cenzury se pochopitelně řadí i situace, kdy cenzor o žádné změny nepožádá a rovnou zablokuje vše, co považuje za nevhodné. Kromě přímých forem, ale existují i subtilnější tzv. nepřímé nebo jemné formy cenzury.¹¹ Za jemnou formu cenzury můžeme považovat děláním nepřímých náznaků, že by obsah jistého druhu neměl být uveřejněn. Prostředím nepřímé cenzury vzniká například po odstrašujícím zablokování jednoho z mnoha zdrojů, přestože tvůrci jiných zdrojů žádné konkrétní instrukce neobdrží.

S přímou i nepřímou cenzurou úzce souvisí otázka autocenzury. Jakékoli formy nátlaku totiž vyžadují po kontrolovaných osobách, aby samy omezovaly svůj obsah, jinak riskují jeho smazání nebo upravení. Autocenzura může mít i příčiny, které nemají nic společného s oficiálními požadavky cenzury. Někteří autoři (Michael Holquist, Michel Foucault, Jacques Derrida) se domnívají, že jen díky běžné autocenzuře jsme schopni formulovat srozumitelné věty, vytvářet

⁹ BOURDIEU, Pierre. Cenzura a užití formy. In: PAVLÍČEK, Tomáš, PÍŠA, Petr a WÖGERBAUER, Michael (eds.). *Nebezpečná literatura? Antologie z myšlení o literární cenzuře*. Brno: Host – vydavatelství, s. r. o., 2012. Str. 51–82.

¹⁰ LEVINE, Michael. *Writing Through Repression*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1994. Str. 58.

¹¹ KRISHNA-HENSELOVÁ, Sai Felicia. *Media in Process: Transformation and Democratic Transition*. Londýn a New York: Routledge Taylor & Francis Group, 2016. Str. 64.

celistvá díla a být součástí společnosti.^{12 13} Na tomto místě je ale důležité znovu připomenout, že tato omezení se značně liší od tvrdě vymáhané cenzury. Při cenzuře dochází k úmyslnému, promyšlenému nátlaku, aby mluvčí omezil svůj projev nebo ho sladil s požadavky cenzora. Podstatný rozdíl je také v tom, že cenzurovaného člověka svazuje nějaká vnější autorita a ne jen nedostatky jeho vlastní mysli.

Mnoho pozorovatelů, zabývajících se svobodou tisku (*WAN-IFRA*, *OpenNet Initiative*, *Reportéři bez hranic* a jednotliví analytici médií) upozorňují, že řada států začala v posledních deseti letech častěji uplatňovat metody nepřímé cenzury. Její nárůst pozorují v liberálnějších režimech (Polsko) i v těch více autoritářských (Turecko). Podle organizace *OpenNet Initiative* bychom se neměli domnívat, že je nepřímá cenzura nutně slabší než ta přímá. Analytici internetové kontroly z této organizace tvrdí, že nepřímá cenzura „může být stejně efektivní a možná ještě víc, zejména při dosahování některých cílů“.¹⁴

1. 3 Provázanost cenzury s jinými metodami kontroly internetu

Cenzura je jen jednou z možností jak formovat internet podle požadavků státu, a často se doplňuje s jinými mechanismy. Nepodařilo se mi najít žádnou zemi, která by se nesnažila nijak ovlivnit internetový obsah. Někteří zkušení uživatelé informačních technologií tvrdí, že naprosto neregulovaný internet existoval na počátku svého vývoje (v případě postkomunistických zemí tedy na začátku 90. let).¹⁵ Velmi nízká úroveň regulací se dodnes udržuje na šifrovaných

¹² FRESHWATEROVÁ, Helen. Towards a Redefinition of Censorship. In: MÜLLEROVÁ, Beate (ed.). *Censorship and Regulation in the Modern Age*. New York: Editions Rodopi B. V., 2004. Str. 225.

¹³ LACHMANN, Filip. Derridova dekonstrukce. Boj s nejmocnějším etnocentrismem historie. *Časopis Sociální teorie* [dostupné on-line]. Praha: Časopis Sociální teorie, poslední aktualizace: 20. 12. 2013 [cit. 18. 7. 2017]. Dostupné z: <http://socialniteorie.cz/derridova-dekonstrukce-boj-s-nejmocnejsim-etnocentrismem-historie/>

¹⁴ DEIBERT, Ronald, ed. *Access controlled: the shaping of power, rights, and rule in cyberspace*. Cambridge (MA): MIT Press, 2010. Str. 21.

¹⁵ NUTIL, Pavel. Darknet, aneb cesta do hlubin internetu. *Ekonomický deník* [dostupné on-line]. Praha: Media Network s. r. o., poslední aktualizace: 5. 7. 2015 [cit. 18. 7. 2017]. Dostupné z: <http://ekonomicky-denik.cz/darknet-aneb-cesta-do-hlubin-internetu/>

internetových stránkách,¹⁶ ty jsou ale méně používané než běžný internet. Protipólem k naprosté svobodě internetu je jeho úplný zákaz a stejně tak i cenzura veškerého obsahu. Téměř všechny státy se nacházejí mezi těmito dvěma póly. K regulaci internetu přitom používají různé metody, na něž nesmíme zapomínat ani při rozboru cenzury. Některé z těchto mechanismů totiž vytvářejí prostředí nepřímé cenzury nebo autocenzury.

Typickým příkladem je sledování internetové aktivity uživatelů. Pokud lidé vědí, že mohou být sledováni, chovají se mnohem ostražitěji a některý obsah vůbec nezveřejňují. Nemusí se to týkat jen obchodníků s nelegálním zbožím, ale třeba i politicky angažovaných osob. Výsledkem je, že na internetu chybí informace nebo názory určitého druhu a uživatelé mohou podléhat dojmu, že vůbec neexistují.

Organizace *OpenNet Initiative* upozorňuje i na další způsoby, jak ovlivnit elektronickou komunikaci. V šíření informací nemusí bránit jen sledování a cenzura, ale i špatné či drahé připojení, hackerské útoky, nebo prosazování zcela oddělené sítě, která funguje jen na území daného státu. Některé státy využívají cenzuru k potlačení určitých informací a současně se snaží rozšířit přesně opačné informace. Státem sponzorované kampaně i placení takzvaných trollů, mají za následek, že cenzura vůbec nemusí být tak rozsáhlá a kritické informace přesto vypadají nedůvěryhodně.¹⁷

¹⁶ Zde je ukázka jedné ze šifrovaných stránek. Link se zobrazuje v prohlížeči Tor.
<http://zqktlwi4fecvo6ri.onion> [cit. 18. 7. 2017].

¹⁷ DEIBERT, Ronald, ed. *Access controlled: the shaping of power, rights, and rule in cyberspace*. Cambridge (MA): MIT Press, 2010. Str. 23.

2. Vývoj a kontrola internetu v Ruské federaci

2. 1 První sítě a doba slabé státní kontroly: 1990–2008

V následující kapitole si přiblížíme vývoj státní kontroly internetu v Rusku. Ukážeme si, že státní dohled vzrůstal spolu s velikostí a významem ruského internetu.

Když bylo v roce 1990 navázáno první spojení dvou ruských měst prostřednictvím elektronické sítě Relkom, jen nepatrná část obyvatel Sovětského svazu měla dostatečné znalosti o možném vývoji této technologie. Z toho nutně plynulo jisté podcenění elektronických sítí ze strany běžných občanů i státních představitelů. Na elektronické komunikační sítě se během prvních deseti let jejich fungování na území dnešní Ruské federace zdaleka nevztahovalo takové množství zákonů jako dnes.

Pokud chceme pochopit, jak se ruský internet vyvíjel a jak narůstala jeho regulace ze strany státu, musíme se vrátit minimálně do roku 1990. V srpnu toho roku se inženýrům výpočetní techniky z Kurčatovova institutu v Moskvě podařilo navázat spojení s leningradským Institutem informatiky a automatizace. Jednalo se o první propojení dvou ruských měst sítí Relkom. Relkom nebyla první elektronickou komunikační sítí fungující v Sovětském svazu.¹⁸ Na rozdíl od všech dřívějších sítí se ale rozšířila masově.¹⁹ K jejímu úspěchu přispělo, že se její tvůrci inspirovali zahraničním operačním systémem Unix. Díky tomu byla síť Relkom kompatibilní i se systémy za hranicemi SSSR. S některými z nich se propojila již v roce svého vzniku.²⁰

Všechny komunikační sítě v Sovětském svazu sice spravovala výzkumná centra podřízená státu, ale samotná komunikace pravděpodobně sledovaná nebyla. Svědčí o tom například události, k nimž došlo v roce 1991. Po pokusu některých členů komunistické strany o odstavení prezidenta Sovětského svazu Michaila Gorbačova z jeho úřadu, se instituce napojené na síť Relkom podílely na šíření

¹⁸ SOLDATOV, Andrej a BOROCHANOVÁ, Irina. *The Red Web: the struggle between Russia's digital dictators and the new online revolutionaries*. New York: PublicAffairs, 2015. Str. 25–30.

¹⁹ RELKOM. *Istorija kompanii* [dostupné on-line]. Moskva: Relkom, poslední aktualizace: 2013 [cit. 18. 7. 2017]. Dostupné z: <http://www.relcom.ru/o-nas/history-of-company/>

²⁰ SOLDATOV, Andrej a BOROCHANOVÁ, Irina. *The Red Web: the struggle between Russia's digital dictators and the new online revolutionaries*. New York: PublicAffairs, 2015. Str. 30.

46 000 zpráv o dění v zemi. Tyto zprávy přitom nahloďávaly pozici hlavních strůjců převratu. Bez jakékoli cenzury informovaly o demonstracích nebo o vystoupeních Borise Jelcina. A proudily do vzdálených sovětských měst i do zahraničí. Zatímco vůdci převratu ovládali většinu televizí, novin i rádií, proti počítačovým sítím nijak nezakročili. „Buď nepovažují Relkom za masové médium, nebo na nás prostě zapomněli,“ ohodnotila tehdejší situaci programátorka Polina Antonovová.²¹

Ani po rozpadu Sovětského svazu se kontrola elektronických sítí dlouho nezvyšovala. Na internetové stránky se vztahovaly stejně mírné zákony jako na tradiční média. Ta zůstávala dlouho výrazně vlivnější než internetové zdroje, a přesto mohla ostře vystupovat proti politice státu, nemusela používat státní terminologii a těšila se tak značné nezávislosti. Novináři i historikové v souvislosti s dobou 90. let mluví spíše o nátlaku ze strany majitelů novin nebo vlivných jednotlivců, než o státní kontrole soukromých médií a internetu.^{22 23} V jistých případech tedy docházelo k formám nepřímé cenzury – ale spíše ze strany soukromých osob.

Autoři publikace *Access Controlled*, kterou vydala organizace *OpenNet Initiative*, se domnívají, že státní představitelé sice chtěli zvýšit dohled nad ruským internetem, ale odrazovala je náročnost takového projektu.²⁴ Navíc je třeba zmínit, že v 90. letech ruský internet teprve vznikl. Od roku 1992 do roku 1995 probíhalo zavádění prvních optických kabelů, ale k většině běžných uživatelů se internet dostal až o několik let později. Naopak velmi rychle se na internetu začali pohybovat akademici, vědci a především podnikatelé. Až po jejich příchodu se na internetu objevila první ruská média, první reklamy na webech a první ruskojazyčné vyhledávače. Například Jandex, dnešní nejpoužívanější vyhledávač v Rusku, začal fungovat v roce 1997. Ruští mediální průkopníci

²¹ SOLDATOV, Andrej a BOROĖANOVÁ, Irina. *The Red Web: the struggle between Russia's digital dictators and the new online revolutionaries*. New York: PublicAffairs, 2015. Str. 39.

²² ZUBOV, Andrej, ed. *Dějiny Ruska 20. století – díl II 1939–2007*. Praha: Argo, 2015. Str. 573.

²³ DEWHIRST, Martin. Censorship in Russia, 1991 and 2001. *Journal of Communist Studies and Transition Politics* [dostupné on-line]. Londýn a New York: Routledge Taylor & Francis Group, poslední aktualizace: 29. 6. 2010, 18:1, s. 21-34 [cit. 18. 8. 2017]. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.1080/13523270209696367>

²⁴ DEIBERT, Ronald, ed. *Access controlled: the shaping of power, rights, and rule in cyberspace*. Cambridge (MA): MIT Press, 2010. Str. 211.

otevřeli své weby v roce 1995, ale většina médií dorazila na internet až na začátku 21. století.²⁵

První výraznější státní kontrola internetu přesto začala již v roce 2000, kdy byl zaveden systém známý jako SORM 2 (*Systems for Operational Investigation Activity*). Tehdejší Ministerstvo komunikace a informatizace vydalo nařízení, podle něhož musí všichni provozovatelé internetu spolupracovat s Federální službou bezpečnosti (FSB) při monitoringu dat. Internetoví poskytovatelé dostali za povinnost připojit tok dat na monitorovací systém SORM.²⁶ Bezpečnostní služby smí od té doby sledovat data uživatelů. Oficiálně jsou k tomu oprávněny jen tehdy, pokud jim soud udělí povolení. Technicky vzato ale zaměstnanci FSB mohou začít monitorovat internetovou aktivitu podezřelých osob i bez souhlasu soudu. Bez ohledu na to, jestli je sledování schváleno nebo ne, jeho detaily znají jen zástupci státních orgánů a služeb. Soudci, internetoví poskytovatelé ani uživatelé se vůbec nemusejí dozvědět, kdo je monitorován.

Znovu zdůrazňuji, že toto opatření začalo platit ještě v době, kdy se na internetu pohybovalo jen relativně málo ruských občanů. Podle nadnárodní výzkumné společnosti *International Data Corporation* jich v roce 2000 bylo pouze 1,2 milionu.²⁷ Kontrolovat tak nenápadné médium by se mohlo zdát zvláštní, ale podobná opatření proti komunikačním službám se objevila již dříve. SORM 2 navazoval na projekt SORM, který umožňoval zaměstnancům FSB odposlouchávat telefonní hovory.

Sledovací zařízení SORM 2 sice neznamenal zavedení přímé cenzury internetu, ale vytvořila prostředí, kdy je rozumné nemluvit o ničem, co by stát mohl považovat za nezákonné. V takovém případě by státní orgány mohly prokázat identitu toho, kdo porušil zákon, a použít jeho elektronickou komunikaci jako důkaz.

V roce nástupu Vladimira Putina do prezidentského úřadu získal stát mnohem větší možnosti kontrolovat obsah internetových i jiných médií. V první

²⁵ KORŠUNOV, Alexej. S čego načinalsja rossijskij Internet. *Sistěmnyj administrator* [dostupné on-line]. Moskva: Izdatel'skij dom Položevčev i partnory, 2005, №9 (34) [cit. 18. 7. 2017]. Dostupné z: <http://samag.ru/archive/article/556>

²⁶ Příkaz Ministerstva komunikace a informatizace № 130 „*O porjadke vnedrenija sistěmy techničeskich sredstv (...)*“, přijatý dne 25. 7. 2000 [cit. 18. 7. 2017]. Dostupný z: <http://www.ispreview.ru/doc8.html>

²⁷ KORŠUNOV, Alexej. S čego načinalsja rossijskij Internet. *Sistěmnyj administrator* [dostupné on-line]. Moskva: Izdatel'skij dom Položevčev i partnory, 2005, №9 (34) [cit. 18. 7. 2017]. Dostupné z: <http://samag.ru/archive/article/556>

polovině roku 2000 došlo k uvěznění miliardářů Borise Berezovského a Vladimira Gusinského. Jimi vlastněné televizní kanály ORT a NTV se dostaly do úplného nebo většinového vlastnictví státu.²⁸ Vysílání obou kanálů se proměnilo, stejně jako složení redakce. Zdůrazněme, že změny se týkaly i mnoha jiných médií (*Segodnja*, *Itogi* a další), včetně několika internetových serverů vlastněných Berezovským nebo Gusinským.

Začátek nového tisíciletí (2000–2008) se vyznačuje také vysokým počtem nových zákonů. Stejně tak bylo přijato i mnoho nových doplnění starší legislativy. Jen *Zákon o masových médiích* byl v letech 2000 až 2008 doplněn o celkem 16 nových upřesnění. Jednalo se například o zákaz šíření tzv. extremistických materiálů, citlivých informací o protiteroristických operacích atd. Tato opatření vyšla i v rámci jiných samostatných zákonů.

Kromě právních norem v této době vznikly i nové orgány, jež dohlížely na dodržování daných pravidel. Poprvé v ruských dějinách se objevily federální orgány zaměřené přímo na internet – například Federální agentura pro informační technologie, která byla založena v roce 2004. Některé technické pravomoci této agentury později převzal Roskomnadzor.

Ještě více se ale Roskomnadzor podobá jiným orgánům založeným v roce 2004. Mám na mysli například Rossvjaznadzor a Rosochrankulturu, které udělovaly licence masovým médiím, dohlížely na to, že média nepublikují nezákonný obsah nebo zajišťovaly různé druhy komunikací. Zmíněné dva orgány sice dlouho spadaly pod dvě různá ministerstva, ale v roce 2007 se spojily (pod názvem Rossvjazochrankultura). O rok později se tato služba opět rozdělila – tentokrát na Rossvjazkomnadzor a Rosochrankulturu. Důležitost orgánů však již nebyla stejná jako v roce 2004. Rossvjazkomnadzor tehdy získal některé pravomoci Rosochrankultury (kontrola masových médií a jejich registrace). A zatímco Rosochrankultura se v dalších letech zmenšovala a v roce 2010 definitivně zanikla, význam Rossvjazkomnadzoru sílil. Ještě během roku 2008 stát rozhodl o jeho důležité přeměně. Orgán získal nové jméno Roskomnadzor. A v březnu 2009 mu byla přidělena pravomoc kontrolovat kromě masových médií i informační technologie (internet, webové stránky, sociální sítě atd.).

²⁸ ZUBOV, Andrej, ed. *Dějiny Ruska 20. století – díl II 1939–2007*. Praha: Argo, 2015. Str. 581.

2. 2 Roskomnadzor a cenzura internetu v letech 2008–2017

2. 2. 1 Charakteristika Roskomnadzoru

Nyní, když jsme pojednali o tom, z jakých státních orgánů se Roskomnadzor vyvinul, si dokážeme představit, odkud se vzala zajímavá kombinace jeho pravomocí.

Mnohé z funkcí Roskomnadzoru jsou vyloženě technické. Stará se o údržbu telekomunikačních spojení, rádiových komunikací a – co je důležité pro nás – i o technický provoz elektronických komunikačních sítí.²⁹

V jiných případech Roskomnadzor funguje jako jakýsi státní úředník, vydávající potřebné registrace médiím a velkým internetovým stránkám. Pokud poruší zákony (například dvakrát během jednoho roku zveřejní extremistický obsah), Roskomnadzor je může zakázat.³⁰

Kromě toho má Roskomnadzor i pravomoci „ochránce“, který hlídá zákonnost obsahu, uveřejněného v elektronických médiích. Od roku 2012 se Roskomnadzor stará o vedení Registru zakázaných stránek a obrací se na něj jednotlivci nebo skupiny lidí, pokud chtějí upozornit na nezákonné servery. Roskomnadzor může podezřelé servery předat k posouzení jiným federálním orgánům, nebo je může posoudit sám.³¹ Často funguje i jako prostředník mezi autory internetového obsahu a státem. Má totiž pravomoc oslovit autora stránky nebo jejího vlastníka a žádat změnu uveřejněných materiálů – a to i v případech, kdy tyto materiály posuzoval jiný státní orgán.³²

Přesný výklad názvu Roskomnadzor služba neuvádí, ale soudím, že jde o akronym odvozený od slov ruský, komunikační (nebo komunikace) a dohled. Tato tři slova totiž stručně charakterizují činnost služby. Akronym „Roskomnadzor“ se používá běžně, ale oficiální název orgánu je „Federální služba pro dohled v oblasti komunikací, informačních technologií a masových médií“.

Tato služba je orgánem výkonné moci a spadá pod ruské Ministerstvo komunikací. Jejím současným ředitelem je Alexandr Žarov, který již před svým

²⁹ Tyto úkoly jako první plnila Federální agentura pro informační technologie a Rossvjazznadzor.

³⁰ Registraci médií se dříve věnovala Rosochrankultura.

³¹ I o tuto práci se dříve starala Rosochrankultura.

³² Článek 11. Ustanovení Vlády RF N 1101 „*Pravila sozdanija, formirovanija i vedenija (...)*“ přijaté 26. 10. 2012, v redakci z 21. 3. 2017 [cit. 22. 7. 2017]. Dostupné z: http://ips.pravo.gov.ru/?docbody=&link_id=2&nd=102160261&intelsearch=

jmenováním zastával důležitou pozici na Ministerstvu komunikací, kde byl zástupcem ministra.³³

I Roskomnadzor je velmi úzce napojený na další federální instituce. Spolupracuje především s Ministerstvem komunikací, ale i se soudy a se službami podřízenými jiným ministerstvům. Jen díky společné činnosti různých státních orgánů probíhá kontrola internetu v takovém rozsahu. Samotný Roskomnadzor patří mezi orgány s nižším počtem zaměstnanců než mají mnohé z orgánů, se kterými spolupracuje. Na začátku roku 2017 počet zaměstnanců Roskomnadzoru jpršahoval pouhé tři tisíce.³⁴

Role Roskomnadzoru při kontrole internetového obsahu je ale přesto velmi významná, protože ročně přijímá desetitisíce oznámení³⁵ na podezřelé stránky a předává je dalším institucím v případě, kdy posouzení stránek nespadá pod jeho pravomoc. Navíc je to právě Roskomnadzor, kdo většinou komunikuje s autory serverů, jež nějaká státní služba označila za protiprávní – a díky tomu má možnost určovat, jaké konkrétní změny musí vlastník stránky provést, pokud se chce vyhnout blokaci.^{36 37}

2. 2. 2 Zavedení rozsáhlých blokad internetových stránek a funkce Roskomnadzoru

Ruské internetové servery se musely pohybovat v zákonných mezích už v prvním desetiletí 21. století. Roskomnadzor byl jedním z orgánů, které již v tomto období dohlížely na plnění všech ruských zákonů ve virtuálním prostředí.

³³ Roskomnadzor. *Rukovoditel' Federal'noj služby po nadzoru v sfere svjazi, informacionnyh technologij i massovyh kommunikacij* [dostupné on-line]. Moskva: Roskomnadzor, datum publikování: 5. 5. 2012, poslední aktualizace: 25. 3. 2014 [cit. 22. 7. 2017]. Dostupné z: <https://rkn.gov.ru/about/head/p612/>

³⁴ Roskomnadzor. *Publičnyj doklad Federal'noj služby po nadzoru (...) 2016* [dostupné on-line]. Moskva: Roskomnadzor, 2016 [cit. 22. 7. 2017]. Str. 7. Dostupné z: https://rkn.gov.ru/docs/doc_1646.pdf

³⁵ Str. 64, tamtéž.

³⁶ Článek 12, Ustanovení Vlády RF N 1101 „*Pravila sozdanija, formirovanija i vedenija (...)*“ přijaté 26. 10. 2012, v redakci z 21. 3. 2017 [cit. 22. 7. 2017]. Dostupné z: http://ips.pravo.gov.ru/?docbody=&link_id=2&nd=102160261&intelsearch=

³⁷ BABAJEVOVÁ, Světlana a ŠIPILOV, Jevgenij. „Pisat' nado pro vsjo. Vopros, v kakom kontěxtě“ Interv'ju s glavoj Roskomnadzora Alexandrom Žarovym. *Gazeta.ru* [dostupné on-line]. Moskva: AO Gazeta.ru, poslední aktualizace: 30. 12. 2015 [cit. 27. 7. 2017]. Dostupné z: https://www.gazeta.ru/tech/2015/12/29_a_8002037.shtml

Skutečně rozsáhlé zákazy nelegálního obsahu se ale začaly objevovat až v roce 2012. V červenci toho roku potvrdil ruský prezident Dmitrij Medveděv několik změn v zákoně *O ochraně dětí před informacemi, které škodí jejich zdraví a rozvoji*. Nová verze zákona zaváděla regulaci několika druhů obsahu. Tento obsah měl být odstraněn ze všech internetových stránek dostupných na území Ruska. Množství nepovolených informací se postupně rozšiřovalo. Současná verze zákona zakazuje:

- propagaci sebevraždy a riskantního chování a návody k sebevraždě nebo k sebepoškozování
- stránky vyzývající k užívání návykových látek, k hazardním hrám, prostituci, tuláctví nebo žebrání o peníze
- kult násilí a pobídky k násilnému chování k lidem a ke zvířatům
- stránky, které znevažují „tradiční rodinné hodnoty“ a propagují „netradiční sexuální vztahy“
- ospravedlňování protiprávního jednání
- servery obsahující vulgární výrazy
- pornografické materiály na internetu
- zveřejňování osobních informací o nezletilých obětech trestného činu, podle nichž by je někdo mohl identifikovat.³⁸

V říjnu roku 2012 došlo k přijetí několika pozměňovacích dokumentů, které zaváděly takzvaný Jednotný registr zakázaných stránek. Tento seznam měl založit a spravovat právě Roskomnadzor. Mezi zakázané zdroje se od té doby zařazují všechny stránky s nelegálním obsahem³⁹ a tyto stránky jsou od zavedení Registru blokovány na celém území Ruska. Blokaci nepovolených stránek zajišťují internetoví provideri. Ti musejí podle zákona zablokovat všechny internetové zdroje, jež se dostaly do registru.⁴⁰

³⁸ Článek 5. Federální zákon N 436-Φ3 „O zaštitě dětí ot informacii pričiňajuščej vred ich zdorov'ju i razvitiju“, přijatý 29. 12. 2010, v redakci z 1. 5. 2017 [cit. 22. 7. 2017]. Dostupný z: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_108808/

³⁹ Článek 5.1.7. Ustanovení Vlády RF N 228 „O Federal'noj službě po nadzoru v sfere svjazi, informacionnyh technologij i massovyh kommunikacij“, přijaté 16. 3. 2009, v redakci z 29. 6. 2017 [cit. 22. 7. 2017]. Dostupné z: <https://rkn.gov.ru/about/credentials/>

⁴⁰ Článek 12. Ustanovení Vlády RF N 1101 „Pravila sozdanija, formirovanija i vedenija (...)“ přijaté 26. 10. 2012, v redakci z 21. 3. 2017 [cit. 22. 7. 2017]. Dostupné z: http://ips.pravo.gov.ru/?docbody=&link_id=2&nd=102160261&intelsearch=

Zmíněné druhy zakázaného obsahu nejsou jediné. Další ruské zákony zakazují například:

- šíření extremistických materiálů a výzvy k extremismu a terorismu⁴¹
- prozrazování státního, profesního nebo obchodního tajemství⁴²
- šíření obsahu, pokud soud požádá o jeho odstranění z veřejně dostupných zdrojů⁴³ (sem mohou patřit příspěvky, které byly zakázány z mnoha různých důvodů – soudem uznané pomluvy a urážky, výzvy k nelegálnímu jednání a další materiály zakázané po soudním procesu)
- návody, jak vytvořit nebo sehnat výbušninu⁴⁴
- stránky, které kopírují již jednou zakázané zdroje⁴⁵
- webové stránky, zaregistrované jako média, na jejichž stránkách se více než jednou za posledních 12 měsíců šířil nelegální obsah (ať už ho publikovali autoři média, nebo čtenáři ve svých komentářích).⁴⁶

Žádný z ruských zákonů neuvádí kompletní seznam všech druhů zakázaných materiálů. Vzhledem k množství sprostých slov na internetu, kreslených obrázků na hranici porna a veřejných výzev k násilí, se dá předpokládat, že mnoho obyvatel Ruska buď neví, že jim hrozí zablokování stránky, nebo toto riziko ignorují. Dalo by se to pochopit, protože kontrolní orgány skutečně zdaleka nevymáhají zákon ve všech případech. Některé stránky

⁴¹ Článek 8. Federální zákon N 114-Φ3 „*O protivodějstviiji ekstremističeskoj dějatel'nosti*“, přijatý 25. 7. 2002, v redakci z 23.11.2015 [cit. 22. 7. 2017]. Dostupný z: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_37867/

⁴² Článek 9. Federální zákon N 149-Φ3 „*O informacii, informacionnyh technologijach i zaščite informacii*“, přijatý 27. 7. 2006, v redakci z 18. 6. 2017 [cit. 22. 7. 2017]. <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=LAW&n=216138&fld=134&dst=14,0&rnd=0.17862596966526123#0>

⁴³ Článek 15.1, tamtéž.

⁴⁴ Článek 4. Federální zákon N 2124-1 „*O sredstvach massovoj informacii*“, přijatý 27. 12. 1991, v redakci z 7. 6. 2017 [cit. 18. 7. 2017]. Dostupný z: <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=LAW&n=217911&fld=134&dst=100013,0&rnd=0.17701342502116835#0>

⁴⁵ Článek 11. Ustanovení Vlády RF N 1101 „*Pravila priňatija upolnomočennymi Pravitel'stvom (...)*“, přijaté 26. 10. 2012, v redakci z 21. 3. 2017 [cit. 22. 7. 2017]. Dostupné z: http://ips.pravo.gov.ru/?docbody=&link_id=2&nd=102160261&intelsearch=

⁴⁶ Článek 16. Federální zákon N 2124-1 „*O sredstvach massovoj informacii*“, přijatý 27. 12. 1991, v redakci z 7. 6. 2017 [cit. 18. 7. 2017]. Dostupný z: <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=LAW&n=217911&fld=134&dst=100013,0&rnd=0.17701342502116835#0>

(zejména na sociálních sítích) mají vulgární slova i v názvu, a přesto bez problémů fungují.⁴⁷

Ještě předtím, než se budeme věnovat důvodům, proč některé stránky zablockovány jsou a jiné ne, je třeba pochopit, jak má proces blokace stránek podle ruských zákonů vypadat. Proces začíná již hledáním a nalezením nezákonného obsahu. Na některé stránky upozorňují běžní Rusové. Nahlásit je mohou na stránkách Roskomnadzoru, kde je k dispozici formulář. Této možnosti využívají jednotlivci i firmy nebo skupiny lidí. Například takzvaná *MediaGvardija*, skupina podporovaná státem, vyzývá další obyvatele Ruska, aby jí pomáhali „zachraňovat internet“⁴⁸ a svou symbolikou superhrdinů se snaží oslovit především mladé lidi. *MediaGvardija* ale zatím upozornila pouze na tisíce stránek. Zbývající zdroje vyhledali buď jednotliví Rusové, nebo státní orgány zaměřené na kontrolu a dohled nad internetem. Mezi ně patří například Roskomnadzor a Generální prokuratura.

Řadou webových stránek s nelegálním obsahem se jako první zabývají ruské soudy. Zaměstnanci soudní moci sice nevyhledávají nezákonné informace, ale pokud se s nimi setkají při řešení případu, ohlašují je Roskomnadzoru.⁴⁹

Ve chvíli, kdy se podezřelý materiál dostane k zaměstnancům Roskomnadzoru, dojde k posouzení, o jaký typ zakázané informace by se mohlo jednat. V případě, že je stránka podezřelá z narušení zákonů, na něž dohlíží Roskomnadzor, přenechá Roskomnadzor nahlášenou stránku svým vlastním zaměstnancům, nebo svým „odborníkům“, které si externě najímá na posouzení zdrojů.⁵⁰ Pokud Roskomnadzor zjistí, že daný typ obsahu může porušovat zákony, na něž dohlíží jiné orgány, odesílá zprávu o stránce těmto orgánům.⁵¹

O jaké instituce se jedná? Záleží na druhu obsahu. Stránky týkající se nelegálních toxických látek a drog posuzuje Ministerstvo vnitra Ruské federace. Materiály o sebevraždách zkoumá služba Rospotrebnadzor. Internetové loterie a

⁴⁷ Příklad stránky, která má sprosté slovo v názvu, a přesto není blokována: <https://vk.com/poshumime> [cit. 22. 7. 2017].

⁴⁸ MediaGvardija. Moskva: MediaGvardija, poslední aktualizace: 12. 5. 2017 [cit. 20. 7. 2017]. Dostupné z: <http://mediagvardia.ru/>.

⁴⁹ Článek 5. Ustanovení Vlády RF N 1101 „*Pravila sozdanija, formirovanija i vedenija (...)*“ přijaté 26. 10. 2012, v redakci z 21. 3. 2017 [cit. 22. 7. 2017]. Dostupné z: http://ips.pravo.gov.ru/?docbody=&link_id=2&nd=102160261&intelsearch=.

⁵⁰ Článek 5.1.6. Ustanovení Vlády RF N 228 „*O Federal'noj službě po nadzoru v sfere svyazi, informacionnych technologij i massovyh kommunikacij*“, přijaté 16. 3. 2009, v redakci z 29. 6. 2017 [cit. 22. 7. 2017]. Dostupné z: <https://rkn.gov.ru/about/credentials/>.

⁵¹ Článek 5, tamtéž.

hazardní hry prověřuje Federální daňová služba. Výzvy k nepovoleným akcím, extremistický obsah nebo údajné hrozby ústavnímu pořádku hodnotí Generální prokuratura.⁵² Roskomnadzor se zabývá pornografickými stránkami a také narušeními, jichž se dopustila internetová média. Na média se vztahují jiné zákony než na běžné stránky a kromě samotné blokace jim Roskomnadzor může i odebrat povolení k činnosti.⁵³ Stará se i o registraci mobilních aplikací, velkých webových portálů a zpravodajských serverů různého druhu – a také je může zablokovat za nerespektování zákonů.⁵⁴

Pokud některý ze zmíněných orgánů rozhodne, že nahlášená stránka skutečně překračuje zákon, může vydat nařízení k její blokaci. Blokace dosáhne tak, že informuje Roskomnadzor a ten pak stránku zavádí do Jednotného registru zakázaných stránek, ale nenechává ji ještě zablokovat. Nejdříve se obrací na provozovatele stránky a žádá změnu obsahu. Ředitel Roskomnadzoru, Alexandr Žarov, tvrdí, že se Roskomnadzor někdy snaží vyloženě „domluvit“⁵⁵ s provozovatelem serveru, aby si vyžádal změnu, a přitom nemusel stránku zablokovat. Pokud k úpravě dojde do tří dnů, Roskomnadzor odstraní stránku z registru a uživatelé internetu si žádných změn ani nemusí všimnout. Ale pokud se materiály daným pravidlům nepřizpůsobí, stránka v registru zůstane a lidé v Rusku k ní ztratí přístup. To samé se stane i se stránkami zakázanými soudem. Je ale důležité zdůraznit, že internetové stránky většinou bývají zablokovány bez soudního verdiktu. Oprávněnost blokace se posuzuje pouze v případech, kdy se k soudu obrátí sám provozovatel stránky, a žádá odblokování, anebo v případech, kdy je to právě soud, kdo na nezákonný obsah upozorní jako první.⁵⁶

⁵² Článek 5. Ustanovení Vlády RF N 1101 „*Pravila sozdanija, formirovanija i vedenija (...)*“ přijaté 26. 10. 2012, v redakci z 21. 3. 2017 [cit. 22. 7. 2017]. Dostupné z: http://ips.pravo.gov.ru/?docbody=&link_id=2&nd=102160261&intelsearch=

⁵³ Článek 16. Federální zákon N 2124-1 „*O sredstvach massovoj informacii*“, přijatý 27. 12. 1991, v redakci z 7. 6. 2017 [cit. 18. 7. 2017]. Dostupný z: <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=LAW&n=217911&fld=134&dst=100013,0&rnd=0.17701342502116835#0>

⁵⁴ Článek 5.1.1.2. Ustanovení Vlády RF N 228 „*O Federal'noj službě po nadzoru v sfere svyazi, informacionnych technologij i massovykh kommunikacij*“, přijaté 16. 3. 2009, v redakci z 29. 6. 2017 [cit. 22. 7. 2017]. Dostupné z: <https://rkn.gov.ru/about/credentials/>

⁵⁵ BABAJEVOVÁ, Světlana a ŠIPILOV, Jevgenij. „Pisat' nado pro vsjo. Vopros, v kakom kontěxtě“ Interv'ju s glavoj Roskomnadzora Alexandrom Žarovym. *Gazeta.ru* [dostupné on-line]. Moskva: AO Gazeta.ru, poslední aktualizace: 30. 12. 2015 [cit. 27. 7. 2017]. Dostupné z: https://www.gazeta.ru/tech/2015/12/29_a_8002037.shtml

⁵⁶ Článek 5. Ustanovení Vlády RF N 1101 „*Pravila sozdanija, formirovanija i vedenija (...)*“ přijaté 26. 10. 2012, v redakci z 21. 3. 2017 [cit. 22. 7. 2017]. Dostupné z: http://ips.pravo.gov.ru/?docbody=&link_id=2&nd=102160261&intelsearch=

3. Nepsaná pravidla internetové cenzury a její fungování v praxi

3. 1 Nedosažitelnost objektivitu při cenzuře prováděné člověkem

Zatímco v první a druhé kapitole jsme se internetovou cenzurou zabývali v teoretické rovině, nyní se zaměříme na to, jak funguje v praxi. Internetové stránky v Rusku nepodléhají cenzuře, kterou bychom mohli označit za zcela subjektivní a svévolnou. Státní orgány se vždy musí odkázat na nějaký zákon, který daný server údajně porušuje. Přesto nám nestačí znát jen teoretická pravidla, protože cenzuru ruského internetu ovlivňují i lidé, kteří ji pomáhají vykonat – ať už jsou to běžní obyvatelé Ruska nebo zaměstnanci federálních orgánů.

Zdůrazňuji, že všechny nevhodné stránky v Rusku vyhledávají a nacházejí lidé – hledání neprobíhá automaticky. I v případě, kdy lidé používají naprogramované vyhledávače, jsou to pořád oni, kdo musí specifikovat dotaz a pak ještě pátrat mezi výsledky. Hodnoty, pocity a znalosti těchto lidí nakonec určí, jestli stránku předají k dalšímu přezkoumání nebo ne. Jejich účast tak znemožňuje zcela nezaujatý výběr.

Nemůžeme podcenit ani roli interpretace. Obzvlášť silně se projevuje tam, kde zákon mluví neurčitě a abstraktně. Například definice pornografie je podstatně přesnější a konkrétnější než definice extremismu. Na základě vágní a abstraktní definice si pak můžeme představit mnohem různorodější obsah. A pokud existuje široký prostor pro subjektivní interpretace, jen těžko můžeme interpretovat zcela objektivně.

Z těchto důvodů je cenzura prováděná člověkem vždy zabarvená jeho subjektivními vlastnostmi, a pravidla, jimiž se cenzoři řídí, se proto nezakládají pouze na právních normách. Opírají se o to, co se obvykle považuje za přijatelné v cenzurních orgánech i ve společnosti. Jinými slovy, cenzura prováděná člověkem často funguje na základě nějakých nepsaných pravidel.

3. 2 Zaměření a metodologie výzkumu

Cílem mého výzkumu je určit, jaká nepsaná pravidla mají vliv na to, jestli bude stránka zakázána nebo ne. Abych je dokázala stanovit, zkoumala jsem stránky, jež nechal Roskomnadzor zablokovat v dubnu, květnu a červnu 2017. Jedná se sice o poměrně krátké časové období, ale množství všech webů, které byly zablokovány v této době, přesto odhaduji na několik tisíc.

Zablokované stránky jsem našla na webu neziskové organizace RosKomSvoboda, kde se každodenně uveřejňuje úplný seznam odstavených serverů. Záznamy RosKomSvobody obsahují URL adresu, několik dalších informací o stránce a přesné datum zablokování. Díky tomu jsem mohla snadno oddělit blokace z dubna, května a června od dřívějších nebo pozdějších blokáci.

I blokace z pouhých tří měsíců ale dosahovaly tak vysokého počtu, že jsem svůj výběr raději ještě trochu upřesnila, abych jej dokázala pokrýt. Rozhodla jsem se, že se budu zabývat jenom stránkami, jež nechala zablokovat Generální prokuratura a Roskomnadzor je vnesl do Jednotného registru zakázaných stránek a (úspěšně i neúspěšně) pak žádal změnu obsahu po provozovateli stránek. Tyto servery byly totiž považovány za nevhodné z podobných důvodů. Jejich autoři byli většinou obviněni z šíření extremismu a jiných narušení zákona *O zamezování extremistické činnosti*.⁵⁷

Možným prohřeškům proti tomuto zákonu se věnuje Generální prokuratura. Stránky, které Generální prokuratura nechá odstavit, většinou obsahují výroky, jež jsou v Rusku považovány za extremistické nebo teroristické.

Odstraňování obsahu, který zároveň porušuje zákon *O masových médiích*, částečně spadá i pod kompetence Roskomnadzoru. Pokud tento zákon překročí internetová stránka zaregistrovaná jako masové médium, blogger nebo poskytovatel zpráv, je to právě Roskomnadzor, kdo by měl upozornit Generální prokuraturu na přestupek daného média⁵⁸. I v zákoně *o masových médiích* se uvádí zákaz šíření extremistického obsahu a také několik dalších pravidel, jimiž se musí řídit všechny druhy internetového zpravodajství a publicistiky.

Nabízí se otázka, proč jsem se rozhodla, že se budu zabývat právě cenzurou extremistického obsahu a jiných tematicky blízkých informací. Cenzuru

⁵⁷ Federální zákon N 114-ФЗ „O protivojdežstviu extremističeskoj dežatel'nosti“, přijatý 25. 7. 2002, v redakci z 23.11.2015 [cit. 22. 7. 2017]. Dostupný z: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_37867/

⁵⁸ Článek II, 5. Ustanovení vlády RF N 228 „O Federální službě pro dohled v oblasti komunikací, informačních technologií a masových médií“, přijaté 16. 3. 2009, v redakci z: 29. 6. 2017 [cit. 22. 7. 2017]. Dostupné z: <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102128289>

tohoto obsahu jsem si vybrala proto, že nejlépe odpovídá mému dosavadnímu vzdělání. Zatímco pornografii, kasina, stránky o sebevraždách nebo stránky zaměřené na narkotika jsem začala sledovat až kvůli této práci, různé formy „extremismu“ dovedu pochopit mnohem lépe. Souvisejí totiž s politickou, náboženskou a kulturní situací v Rusku, kterou jsem studovala již v předchozích letech.

Na příštích několika stránkách definuji pět charakteristických vlastností stránek, jež byly zablokovány v dubnu, květnu a červnu 2017. Tyto rysy se často opakují a někdy jsou téměř tím jediným, co odlišuje zablokovaný server od nezablokovaného, který se mu v jiných ohledech velmi podobá.

3. 3 Charakteristické vlastnosti zablokovaných stránek

3. 3. 1 Dostatečná návštěvnost stránky

První typickou vlastností zablokovaných stránek je, že je každý den navštíví dostatečný počet různých uživatelů. Toto tvrzení zakládám na analýze stránek, které nechal Roskomnadzor zablokovat spolu s Generální prokuraturou během zmíněných tří měsíců. Jejich úplný přehled se nachází v příloze této práce.

Při zkoumání návštěvnosti zablokovaných stránek jsem došla k těmto výsledkům:

<i>Návštěvnost stránky (počet uživatelů denně)⁵⁹</i>	<i>Počet zablokovaných stránek s touto návštěvností</i>	<i>Procento zablokovaných stránek s touto návštěvností</i>
0 – 99	15	12,4%
100 - 999	39	32,23%
1000 – 9999	20	16,52%
více než 10 000	15	12,4%
Data nejsou dostupná (stránka byla odstraněna z internetu)	32	26,45%
Celkem	121	100%

Získané výsledky svědčí o tom, že jen malá část všech zablokovaných stránek má vyloženě drobný okruh uživatelů (méně než 100 denně). Navíc pokud jsou tyto servery zablokovány, pak je to často v souvislosti s nějakou větší stránkou, z níž převzaly část svého obsahu.

Zmíněné servery ale obsahují i své jedinečné materiály, a proto je nemůžeme považovat za pouhé kopie. Zatímco zjevné kopie internetových serverů ve své práci neuvádím a ani je nepočítám ve statistikách, tyto menší stránky mají svůj zvláštní význam. V některých případech se právě na nich objevuje zahraniční verze jiné, větší stránky. Jako příklad můžeme uvést skupinu webů, které spravují členové skupiny Hizb ut-Tahrir. Skupina je v Rusku

⁵⁹ podle aktualizované statistiky internetové služby CuteStat.com. Služba je dostupná zde: www.cutestat.com [cit. 28. 7. 2017]

považovaná za teroristickou.⁶⁰ Generální prokuratura proto nechává blokovat její materiály. Na internetu se přesto dá dohledat řada menších serverů, jež přejímají materiály z velkých webů Hizb ut-Tahrir a doplňují k nim informace o organizaci v Turecku, v Sýrii nebo v Rusku.

Existuje několik důvodů, proč ruské státní orgány blokují především velké a vlivné stránky.

První důvod je, že se velké stránky dají snáze najít. Na tyto stránky může narazit větší množství lidí, kteří je pak nahlásí jako nezákonné. Velké stránky se také dříve zobrazují v internetových vyhledávačích a odkazují se na ně různé menší zdroje.

Kromě toho je logické, že se cenzurní orgány snaží omezit především ty servery, které předávají zakázané informace velkému počtu lidí. Cenzura informací není samoúčelná. Když brání v šíření nějakého obsahu, dělá to proto, aby se nedostal k jiným lidem. Pokud se nepovolený obsah rozšíří z jednoho velkého zdroje, znamená to, že selhala, i kdyby přitom zablokovala stovky menších stránek. Sledovat především velké stránky tedy můžeme považovat za jedno z klíčových nepsaných pravidel, jež ovlivňují fungování ruské cenzury.

Zde se objevuje otázka, proč nejsou vysoce populární stránky (s více než 10 000 uživateli denně) také těmi nejčastěji blokovanými. Opět lze uvést hned několik různých příčin.

Skutečně populárních stránek nikdy nebývá příliš mnoho. Naopak počet webů s nepočteným publikem může být mnohem vyšší. Velké množství malých webů vede i k vyššímu počtu případů, kdy je některý z nich nalezen a zakázán.

Autoři velkých stránek také lépe vědí, co smějí uveřejnit a co už ne. Velmi dobře to dokládají skupiny na sociálních sítích, jež sledují statisíce až miliony lidí. Tyto skupiny mají vlastní administrátory, kteří se každodenně starají o to, aby se na stránce nepublikoval „závadný“ obsah. V první kapitole jsme definovali, že cenzura není jen jednorázový akt zákazu, ale je to celý proces, jímž státní orgány regulují šíření informací. Proto bychom teď neměli vidět cenzuru jen tam, kde dojde k zablokování stránky, ale i tam, kde stát dokáže přesvědčit administrátory, aby dohlíželi na daná pravidla. Tlak na provozovatele sociálních sítí nefunguje ve

⁶⁰ FSB. *Jedinyj federal'nyj spisok organizacij (...) priznanyh v sootvëstvii s zakonodatël'stvom RF terrorističeskimi*. Moskva: FSB, poslední aktualizace 2. 7. 2017 [cit. 28. 7. 2017]. Dostupné z: <http://www.fsb.ru/fsb/npd/terror.htm>

všech případech (jinak by na oblíbeném serveru Vkontakte nebylo tolik sprostých slov, tolik pirátských kopií hudby atd.). Přesto je ale nepřehlédnutelné, že se administrátoři mnoha sociálních sítí snaží odstraňovat nezákonný obsah a jsou v tom poměrně úspěšní. Kromě výzkumu uvedeného v této práci jsem prohlédla i více než 100 stránek na sociálních sítích, které Roskomnadzor nenařídil blokovat. Jen na menšině těchto velmi frekventovaných stránek jsem narazila na obsah, který by se podle ruských zákonů dal považovat za extremistický nebo teroristický. Skoro úplná nepřítomnost takových materiálů dokládá, že se regulace velkých stránek dá provádět i bez blokad všech jednotlivých případů.

Při pozorování kontroly sociálních sítí jsem došla k závěru, že návštěvnost stránky nemá vliv jen na to, jestli ji státní orgány nechají zablokovat, ale i na to, jakým způsobem se ji pokusí ovlivnit. Sociální sítě se jen málokdy dostávají do Jednotného registru zakázaných stránek a naopak více podléhají nepřímé cenzuře (skrže administrátory). Zástupci Roskomnadzoru je navíc někdy oslovují i jinou než oficiální cestou, aby se s nimi domluvili alespoň na částečné kontrole obsahu a na datech, sdílených se státem. Výmluvným příkladem je osobní dopis Alexandra Žarova zakladateli chatové aplikace Telegram, Pavlu Durovovi.⁶¹ Naopak méně navštěvované stránky se běžně regulují tak, že je státní služby zařadí do Jednotného registru zakázaných stránek a případně je i zcela zablokují.

Jako další nepsané pravidlo při blokování stránek si tedy můžeme zmínit zásadu zakazovat především ty stránky, jež nepodléhají téměř žádné nepřímé cenzuře.

3. 3. 2 Zahraniční původ stránky, jejího obsahu nebo autora

Dalším opakujícím se rysem, zablokovaných stránek je, že často mají zahraničního autora, publikují v jiném než ruském jazyce, nebo jsou přímo provázány se stránkami vytvářenými mimo Rusko. Mezi tyto servery počítám i stránky, které jsou sice dostupné v ruštině, ale převážná většina jejich obsahu se bez jakékoli změny přejímá ze zahraničních zdrojů. Typickým příkladem je ruská

⁶¹ Otděl „Technologii“. Durovu ně ostavili vybora. *Gazeta.ru* [dostupné on-line]. Moskva: AO Gazeta.ru, poslední aktualizace: 23. 6. 2017 [cit. 28. 7. 2017]. Dostupné z: https://www.gazeta.ru/tech/2017/06/23/10733585/zharov_open_letter.shtml

verze webu nějaké organizace nebo média, jež publikuje své materiály v jiném státě.

Servery, které vydávají texty v jiném jazyce než v ruštině, často publikují v ukrajinštině nebo v jazycích zemí Střední Asie. Poměrně běžné jsou i blokace anglických stránek. Celkově můžeme říct, že ruské státní orgány obvykle blokují zdroje psané v jazycích, jež jsou srozumitelné nezanedbatelné části obyvatel Ruska.

Mezi zablokovanými je ale i mnoho „domácích“, ruských serverů. V dubnu, květnu a červnu 2017 byl poměr ruských a zahraničních stránek, jež Generální prokuratura doporučila blokovat, následující:

	<i>Počet zablokovaných stránek</i>	<i>Procento stránek ze všech zablokovaných</i>
<i>Stránky zahran.původu/ obsahu/ autora</i>	56	46,28%
<i>Ruské stránky</i>	33	27,27%
<i>Stránky, jejichž původ nelze určit (nejsou dostupné)</i>	32	26,45%
<i>Celkem</i>	121	100%

Ani při zkoumání původu zablokovaných stránek, bohužel nemůžeme dohledat všechny servery, které byly zablokovány. Přesto, že nás na území České republiky neomezuje blokace ruských státních orgánů, narážíme na případy, kdy autor stránky svůj příspěvek (nebo celý web) zcela smazal. V těchto případech nedokážeme určit, jaké materiály měly být zakázány, ani původ jejich autora.

Zbylé výsledky ale jasně ukazují, že stránky s převážně zahraničním obsahem bývají zakazovány téměř dvakrát častěji než stránky tvořené převážně v Rusku.

Takto rozdílné údaje nemusejí nutně znamenat, že ruské státní orgány vždy posuzují zahraniční materiály přísněji než ty domácí. Přesto považuji za důležité zmínit dva výrazné příklady, kdy bylo hodnocení zahraničních serverů podstatně tvrdší než hodnocení domácích stránek.

V roce 2016 nechal Roskomnadzor zakázat ukrajinské vydání časopisu *Forbes*. Jako oficiální důvod k blokaci stránky uvedl, že se pod článkem *Razvod po Krymski* (Rozvod na krymský způsob) objevil komentář s „extremistickou“ básní.⁶² Báseň publikoval anonymní autor a tvrdil v ní, že Rusové podporovali několik násilných konfliktů 20. století a nyní si přejí válku na Ukrajině. Zdůrazňuji, že Roskomnadzor měl legitimní právo stránku zablokovat (báseň byla vedena na federálním seznamu extremistických materiálů). Ale zhruba ve stejné době jako článek v ukrajinském časopise *Forbes*, vyšel například komentář blogera Michaila Zadornova s názvem *Zapadnyje svoloči* (Západní svině). Autor se v něm dopouští podobně hanlivých soudů o příslušnících jiných národů jako tvůrce básně v ukrajinském časopise.⁶³ Jeho text je ale dodnes možné dohledat na stránkách novin *Moskevskij komsomolec* a zablokován nikdy nebyl. Případů nijak nepotrestaného očerňování cizích národů bych mohla uvést více.

Druhý příklad se týká letošních blokáci nahrávek rádiového pořadu *Golos Krymu*, v němž vystoupil ukrajinský aktivista Veldar Šukurdžijev. Aktivista popsal své vzpomínky na události, k nimž došlo na Krymu v roce 2014. Také potvrdil, že plánuje dále pořádat veřejné akce, kterými chce vyjádřit nesouhlas s anexí poloostrova. Zdůraznil ale, že by mělo jít jen o poklidná shromáždění.⁶⁴ Ruská generální prokuratura, ale rozhodla, že jeho projev narušuje ruské zákony a nařídila blokaci všech dostupných nahrávek. S nejvyšší pravděpodobností se

⁶² KOROLEV, Igor. RoskomnadzorablokírovalukrajinskijForbs. *CNEWS: Izdanije o vysokich technologijach* [dostupné on-line]. Moskva: Holding RBK, poslední aktualizace: 7. 7. 2016 [cit. 29. 7. 2017]. Dostupné z: http://www.cnews.ru/news/top/2016-07-07_roskomnadzor_zablokíroval_ukrajinskij_forbes

⁶³ ZADORNOV, Michail. Zapadnyje svoloči. *MK.ru* [dostupné on-line]. Moskva: ZAO Redakcija gazety „Moskovskij komsomolec“ Elektronnoje periodičskoje izdanije „MK.ru“, poslední aktualizace: březen 2014 [cit. 29. 7. 2017]. Dostupné z: <http://www.mk.ru/blogs/posts/zapadnyie-svolochi.html>

⁶⁴ Exyi. Radiopěredača Golos Krimu, Gist' Vel'dar Šukurdžijev. *Exyi.com*. LLC, poslední aktualizace: neuvedený měsíc roku 2017 [cit. 29. 7. 2017]. Dostupné z: <http://www.exyi.com/uCcWqMoSYct> -

přítom opírala o zákon *O ení extremistické činnosti* Tento dokument zakazuje výzvy k narušení územní celistvosti Ruské federace.⁶⁵ Ukrajinský aktivista se ale zmiňoval spíše o vyjádření nesouhlasu než o konkrétních pokusech, jak vrátit Krym zpět k Ukrajině. Zakázat jeho vystoupení na základě tohoto zákona je sice možné, ale jedná se o velmi přísnou interpretaci.

Kromě nevybíravého hodnocení zahraničních zdrojů ale existují i další příčiny, proč se zdroje z cizích zemí mohou snáze dostat mezi zakázané stránky. Dá se očekávat, že běžní Rusové i zástupci federálních orgánů budou citlivější vůči „extremismu“, který je jim cizí (v doslovném i přeneseném smyslu toho slova), a budou ho nacházet především mezi členy skupin, jež už dříve považovali za nebezpečné.

Zahraniční servery se také mnohdy ani nesnaží přizpůsobit pravidlům ruského internetu. Z toho vyplývá, že se při tvorbě obsahu nepokoušejí vyhovět ruským zákonům a mnohdy je nezajímají ani požadavky cenzurních orgánů. Tak velké stránky jako je YouTube mohou zcela ignorovat, že Roskomnadzor zablokuje jedno z videí uveřejněných na serveru. Způsobují tak ale vyšší počet blokáci zahraničních stránek, který pozorujeme v této práci.

3. 3. 3 Zájem stránky o aktuální veřejné dění

Ještě obvyklejší vlastností zablokovaných stránek je, že se na nich publikují informace o veřejně důležitých otázkách, například o politice, o společenských tématech a problémech atd. Opět si ukažme konkrétní výsledky:

⁶⁵ Článek 1. Federální zákon N 114-ФЗ „*O protivodějstviji ekstremističeskoj dějatel'nosti*“, přijatý 25. 7. 2002, v redakci z 23.11.2015 [cit. 22. 7. 2017]. Dostupný z: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_37867/

	<i>Počet zablokovaných stránek</i>	<i>Procento stránek ze všech zablokovaných</i>
<i>Stránky se zájmem o veřejné dění</i>	64	52,89%
<i>Stránky bez zájmu o veřejné dění</i>	25	20,66%
<i>Stránky, jejichž obsah nelze posoudit (nejsou dostupné)</i>	32	26,45%
<i>Celkem</i>	121	100%

Pokud se zamyslíme nad těmito údaji, zjistíme, že údajný „extremistický obsah“ se minimálně v polovině všech případů publikuje na stejných stránkách, kde se šíří mediální zprávy, nebo alespoň nějaké veřejně důležité a aktuální materiály. I přesto, že tyto stránky zdaleka nesleduje tolik uživatelů jako některé zábavné sociální sítě, zájem ruských státních služeb ukazuje, že mají svou váhu.

Na rozdíl od mnoha sociálních sítí si nebulvární média zakládají na rozlišení pravdy od fikce a vážného obsahu od lehkomyšlného. Proto působí na své čtenáře a diváky jiným dojmem (ne nutně lepším, pouze jiným), než jaký vyvolávají sociální sítě. Média stále ještě vystupují jako zdroj realistických a pravdivých informací, a pokud z nich nevhodná informace nezmizí, hrozí, že bude považována za pravdu. Z toho důvodu státní orgány usilují o blokace a změny materiálů, jež vhodné nejsou.

Klíčové pro často zablokované stránky je i to, že popisují aktuální dění. Mají tak možnost interpretovat nějakou událost ve chvíli, kdy ještě nemá žádný ustálený výklad. Podle svých zkušeností se zablokovanými stránkami soudím, že této příležitosti využívají zejména weby islamistických organizací. Vyjadřují se například k současným akcím Ruska i západních zemí ve válce v Sýrii, nebo šíří náboženská kázání o naléhavých tématech. Stejný cíl ale mají i některá ukrajinská nebo ruská média. Ruské státní orgány se zase snaží odstranit „extremistické“ výklady aktuálního dění, nebo materiály uveřejněné organizacemi, jež jsou vedeny jako teroristické.

3. 3. 4 Dosavadní blokace webu

Mezi zablokované stránky se často dostanou ty webové stránky, které už někdy blokovány byly. Vyplývá to z následujících dat:

	<i>Počet zablokovaných stránek</i>	<i>Procento stránek ze všech zablokovaných</i>
<i>Opětovně blokové stránky</i>	78	64,46%
<i>Stránky zablokované poprvé</i>	43	35,54%
<i>Celkem</i>	121	100%

V tomto případě bylo možné získat data o všech zablokovaných zdrojích. Veškeré potřebné informace se totiž daly dohledat v Jednotném registru zakázaných stránek, jehož úplný soupis uveřejňuje organizace *RosKomSvoboda*. Získaná čísla nepopisují opakovanou blokaci nějaké informace, ale serveru, na němž se objevila. Například v případě velkých internetových zdrojů, jako je například stránka <http://tinytu.be/>, už byly nařízeny blokace více než devadesáti různých webových adres. Všechny z nich ale spadají pod jednu webovou stránku.

Proč státní služby tak často blokují stále stejné stránky? První důvod je jednoduchý – problematické články, videa nebo jiné materiály se zde nacházejí vedle sebe, a pokud stát odhalí jeden z nich, prohlédne si i ty další. Následkem je mnohanásobná blokace různých adres, jež se uskuteční třeba i během jediného dne.

Druhým důvodem je způsob, jakým státní služby dohlíží na internetový obsah. Můžeme logicky předpokládat, že Roskomnadzor neuchovává záznamy ze svého Jednotného registru zakázaných stránek jen pro zvědavé pozorovatele, ale i ke svému použití v budoucnosti. Díky registru má přehled o tom, které servery dosud překročily ruský zákon, a k jakým přestupkům mají sklony. Ve chvíli, kdy se Roskomnadzor, Generální prokuratura nebo jiné orgány zabývají regulací stránek určitého druhu, už vědí, kde je mají hledat. Svědčí o tom i opakované případy, kdy státní orgán velmi rychle rozhodl o zákazu mnoha různých serverů, jež se dopustily podobného přestupku.

Opětovná blokace nějaké stránky může silně působit i na provozovatele jiných webů. Mnohokrát zablokovaná stránka se ukazuje jako špatný příklad, jako příklad něčeho, co je za hranicí únosnosti. Tyto meze si uvědomují i autoři

nového obsahu. Výrazná blokáce jediného zdroje tak vede opatrnému psaní mnoha jiných textů.

3. 3. 5 Neshoda v otázce války

V žádném jiném tématu se autoři zakázaných stránek tak silně nerozcházel s ruskou státní politikou, jako v otázce války. Někdy se názory na válku nepromítly právě do materiálu, jenž měl být zablokován, ale vyplývaly z jiných materiálů na stránce. Provokativní postoje se týkaly různých válek. Každopádně fakt, jak často se zakázané stránky lišily od oficiálních postojů právě v tématu války, naznačuje, že existuje značná souvislost mezi válkou a tím, co státní orgány označují za extremistické.

Zde jsou konkrétní výsledky výzkumu:

	<i>Počet zablokovaných stránek</i>	<i>Procento stránek ze všech zablokovaných</i>
<i>Stránky, které svým obsahem zpochybňují postoj ruské vlády k válce</i>	65	53,72%
<i>Stránky, které nezpochybňují postoj ruské vlády k válce</i>	24	19,53%
<i>Stránky, jejichž obsah nelze dohledat (nejsou dostupné)</i>	32	26,45%
<i>Celkem</i>	121	100%

Ještě můžeme dodat, že nejčastěji ze všeho se zakázané servery neshodovaly s vládou v názoru na válku v Sýrii. Ze všech 65 stránek, jež odmítaly oficiální postoj Kremlu k nějaké válce, jich 37 odmítalo právě vládní postoj k syrské občanské válce. 28 stránek se vůči ruské vládní politice vymezovalo spíše v souvislosti s válkou na Ukrajině. Některé servery kromě toho

obsahovaly i vyčítavé zmínky o válce v Čečensku nebo o 2. světové válce.

Většina stránek se ale zabývala současnými ozbrojenými konflikty.

Generální prokuratura nachází příklady extremismu a terorismu více než dvakrát častěji na stránkách, které zároveň prosazují jiný náhled na válku. Na tomto místě se nabízí otázka, kdy se vlastně teroristé stali teroristy. Bylo to před vypuknutím války nebo až po něm? Nebo jinými slovy: rozpoutali teroristé válku nebo válka vytvořila teroristy? Podle seznamu vedeného ruskou FSB začala být většina organizací (19 z 27), jež jsou dnes hodnoceny jako teroristické, takto definována před vypuknutím syrské a ukrajinské války. Zbylých osm skupin ale získalo status teroristů až v souvislosti s válkami, do nichž se zapojily.⁶⁶ A ve chvíli, kdy ho získaly, začaly ruské státní služby blokovat i jejich zdroje.

Blokace internetových stránek islamistických i ukrajinských hnutí, jež jsou považována za teroristická, se provádějí velmi často. Ostraňování jejich materiálů se opakuje několikrát za týden, což podporuje domněnku, že se Generální prokuratura těmto skupinám věnuje systematicky.

Citlivěji na ně pravděpodobně reagují i běžní Rusové. Vzhledem k tomu, jak intenzivně se oběma zmíněným válkám věnují ruská média, můžeme předpokládat, že i v běžných občanech vyvolají nepřátelské skupiny značnou ostražitosť. Je možné, že někteří běžní Rusové pak upozorní ruské státní orgány na internetové zdroje těchto hnutí, když na jejich zdroje narazí.

V souvislosti se současnou cenzurou těchto zdrojů, je vhodné upozornit i na její následky v budoucnosti. Jakákoli forma cenzury má totiž dlouhodobé dopady i na autory, kteří publikují nové materiály. Pokud se na ruském internetu už dlouhou dobu nešíří informace, které by částečně ospravedlňovaly tyto skupiny, je velmi zneklidňující takové informace přinést. Cenzura tak vyvolává autocenzuru, při níž se ruští novináři zdráhají rozebrat, jakým způsobem přemýšlejí lidé z opačné strany války.

⁶⁶ FSB. *Jedinyj federal'nyj spisok organizacij (...) priznanyh v sootvetstvii s zakonodatel'stvom RF terrorističeskimi*. Moskva: FSB, poslední aktualizace 2. 7. 2017 [cit. 28. 7. 2017]. Dostupné z: <http://www.fsb.ru/fsb/npd/terror.htm>

Závěr

Když byla v Rusku přijata změna zákona, která povolovala rozsáhlé blokace internetových serverů, její spoluautorka Jelena Mizulinová tvrdila, že nová opatření mají chránit především děti před sexuálními riziky na internetu.⁶⁷ S časovým odstupem se ale ukazuje, že od roku 2012, kdy byl pozměňovací návrh přijat,⁶⁸ zakázala ruská státní cenzura už miliony internetových stránek.⁶⁹ Současná cenzura navíc zdaleka nechrání jen děti. Ani dospělí a zkušení uživatelé internetu se k nepovoleným informacím většinou nedostanou. Nedávno přijatý návrh zákona zakazující šifrované chaty, privátní sítě a anonymní prohlížeče tuto možnost ještě ztížil. Tyto programy totiž dříve umožňovaly cenzuru obejít, pokud jste byli dostatečně technologicky zdatní.⁷⁰

Jinými slovy, vliv ruských cenzurních orgánů se zvětšuje, ať už tehdy, když stát omezuje možnosti, jak cenzuru obejít, nebo tehdy, když zakazuje šíření dalších materiálů.

Z výsledků této práce přitom vyplývá, že se stále vlivnější cenzurní instituce neřídí jen nezaujatým právem. Ruská federace tak postupně přenechává stále větší kontrolu nad informacemi orgánům, které nejsou zcela objektivními soudci.

Zcela porozumět činnosti těchto orgánů je velmi složité, ale přesto doufám, že má práce dokázala alespoň stručně charakterizovat, jakým způsobem fungují. Popsali jsme, že se opírají o řadu různých zákonů, ale samotné zákony nám pro pochopení jejich praxe nestačí. Následně se nám pořadilo vymezit, že častěji než jiné bývají zablokovány tyto druhy stránek:

- stránky s dostatečným počtem návštěvníků
- stránky zahraničního původu nebo autora nebo stránky šířící převážně zahraniční materiály

⁶⁷ RIA Novosti. Deputat Gosdumy RF obratitsja v Minjust SŠA iz-za protesta Wikipedia. *RIA Novosti* [dostupné on-line]. Moskva: MIA „Rossija segodnja“, poslední aktualizace: 10. 7. 2012 [cit. 1. 8. 2017]. Dostupné z: <https://ria.ru/society/20120710/696282510.html>

⁶⁸ Federální zákon N 436-ФЗ „O zaščitě dětěj ot informacii pričinajuščej vred ich zdorov’ju i razvitiju“, přijatý 29. 12. 2010, v redakci z 1. 5. 2017 [cit. 22. 7. 2017]. Dostupný z: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_108808/

⁶⁹ RosKomSvoboda. *Statistika blokirovok* [dostupné on-line]. Datum aktualizace 7. 7. 2017 [cit. 7. 7. 2017] Dostupné z: <https://reestr.rublacklist.net/visual/>

⁷⁰ FLOROV, Andrej. Žarov: Roskomnadzoru potrebujetsja bol’she goda, čtoby zapretit’ obchod blokirovok sajtoj čerez VPN. *VC.ru* [dostupné on-line]. Petrohrad: Komitět, poslední aktualizace: 19. 7. 2017 [cit. 2. 8. 2017]. Dostupné z: <https://vc.ru/n/rkn-years>

- stránky, které sledují aktuální dění ve společnosti
- stránky, jež už byly dříve zablokovány
- stránky, na nichž je možné dohledat opačný názor na probíhající válku, než jaký zastává současná ruská vláda.

Sledovali jsme přitom, že se tyto stránky blokují častěji než jiné kvůli různým nepsaným pravidlům. Mezi ně patří například snaha blokovat především stránky, které tak silně nepodléhají nepřímé cenzuře. Platí i zásada blokovat především ty servery, jež vycházejí v jazycích srozumitelných pro obyvatele Ruska. Opakuje se i pravidlo, že přednostně se blokují ty stránky, které se provokativním způsobem vyjadřují o citlivém tématu války. Kromě těchto neoficiálních zásad jsme zmínili i několik dalších.

Pokud si tato pravidla dáme do kontextu s poznatky z prvních dvou kapitol, získáme složitý obraz internetové cenzury současného Ruska. Tato cenzura se nezakládá jen na přímých zákazech a dovede přimět mnoho tvůrců internetového obsahu, aby se vyjadřovali opatrně a žádali to i po ostatních. Jedná se o cenzuru, kterou vykonává několik různých orgánů a která se dotýká širokého množství témat (od extremismu až po internetové sázky na fotbal).

I přes takto složitou a účinnou cenzuru je ale ruský internet dosud poměrně nespoutaným místem. Jeho stránky se rozšiřují a přizpůsobují ohromnou rychlostí. Obsahuje mnohem širší spektrum názorů než jiná, tradiční média. A kromě toho se na něm vyjevují zcela nové formy kreativity, nepředstavitelné do začátku 21. století.

Budoucnost ruského internetu proto nebude záviset jen na vývoji státní cenzury, ale i na nepředvídatelných uživateli, na jejich odvaze, vynalézavosti a předvídatosti.

Seznam pramenů

BABAJEVOVÁ, Světlana a ŠIPILOV, Jevgenij. „Pisat' nado pro vsjo. Vopros, v kakom kontěxtě“ Interv'ju s glavoj Roskomnadzora Alexandrom Žarovym. *Gazeta.ru* [dostupné on-line]. Moskva: AO Gazeta.ru, poslední aktualizace: 30. 12. 2015 [cit. 27. 7. 2017]. Dostupné z: https://www.gazeta.ru/tech/2015/12/29_a_8002037.shtml

BOURDIEU, Pierre, Cenzura a užití formy. In: PAVLÍČEK, Tomáš, PÍŠA, Petr a WÖGERBAUER, Michael (eds.). *Nebezpečná literatura? Antologie z myšlení o literární cenzuře*. Brno: Host – vydavatelství, s. r. o., 2012. ISBN 978-80-7294-859-8.

DEIBERT, Ronald, ed. *Access controlled: the shaping of power, rights, and rule in cyberspace*. Cambridge (MA): MIT Press, 2010. Information revolution and global politics. ISBN 978-0-262-51435-4.

DEWHIRST, Martin. Censorship in Russia, 1991 and 2001. *Journal of Communist Studies and Transition Politics* [dostupné on-line]. Londýn a New York: Routledge Taylor & Francis Group, datum publikování: 29. 6. 2010, 18:1, 21-34, [cit. 18. 8. 2017]. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.1080/13523270209696367>

Exyi. Radiopředača Golos Krimu, Gist' Vel'dar Šukurdžijev. *Exyi.com*. LLC, poslední aktualizace: neuvedený měsíc roku 2017 [cit. 29. 7. 2017]. Dostupné z: http://www.exyi.com/uCcWqMoSYct_-

Federální zákon N 114-ФЗ „O protivodějstviji ekstremističeskoj dějatěl'nosti“, přijatý 25. 7. 2002, v redakci z 23.11.2015 [cit. 22. 7. 2017]. Dostupný z: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_37867/

Federální zákon N 149-ФЗ „O informacii, informacionnyh technologijach i zaščitě informacii“, přijatý 27. 7. 2006, v redakci z 18. 6. 2017 [cit. 22. 7. 2017]. Dostupný z: <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=LAW&n=216138&fId=134&dst=14,0&rnd=0.17862596966526123#0>

Federální zákon N 436-ФЗ „O zaščitě dětěj ot informacii pričiňajuščej vred ich zdorov'ju i razvitiju“, přijatý 29. 12. 2010, v redakci z 1. 5. 2017 [cit. 22. 7. 2017]. Dostupný z: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_108808/

Federální zákon N 2124-1 „O sredstvach massovoj informacii“, přijatý 27. 12. 1991, v redakci z 7. 6. 2017 [cit. 18. 7. 2017]. Dostupný z:

<http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=LAW&n=217911&fld=134&dst=100013,0&rnd=0.17701342502116835#0>

FLOROV, Andrej. Žarov: Roskomnadzoru potrebujetsja bol'she goda, čtoby zapreiti' obchod blokirovok sajtov čerez VPN. *VC.ru* [dostupné on-line]. Petrohrad: Komitět, poslední aktualizace: 19. 7. 2017 [cit. 2. 8. 2017]. Dostupné z: <https://vc.ru/n/rkn-years>

FRESHWATEROVÁ, Helen. Towards a Redefinition of Censorship. In: MÜLLEROVÁ, Beate (ed.). *Censorship and Regulation in the Modern Age*. New York: Editions Rodopi B. V., 2004. ISBN 9042009888.

FSB. *Jedinyj federal'nyj spisok organizacij (...) priznanyh v sootvëstvii s zakonodatël'stvom RF terrorističeskimi*. Moskva: FSB, poslední aktualizace 2. 7. 2017 [cit. 28. 7. 2017]. Dostupné z: <http://www.fsb.ru/fsb/npd/terror.htm>

KOROLEV, Igor. Roskomnadzor zablokiroval ukrajinskij Forbs. *CNEWS: Izdanije o vysokich technologijach* [dostupné on-line]. Moskva: Holding RBK, poslední aktualizace: 7. 7. 2016 [cit. 29. 7. 2017]. Dostupné z: http://www.cnews.ru/news/top/2016-07-07_roskomnadzor_zablokiroval_ukrainskij_forbes

KORŠUNOV, Alexej. S čego načinalsja rossijskij Internet. *Sistëmnyj administrator* [dostupné on-line]. Moskva: Izdatělskij dom Položevč i partnory, 2005, №9 (34) [cit. 18. 7. 2017]. Dostupné z: <http://samag.ru/archive/article/556>

KRISHNA-HENSELOVÁ, Sai Felicia. *Media in Process: Transformation and Democratic Transition*. Londýn a New York: Routledge Taylor & Francis Group, 2016. ISBN 1317098862.

LACHMANN, Filip. Derridova dekonstrukce. Boj s nejmocnějším etnocentrismem historie. *Časopis Sociální teorie* [dostupné on-line]. Praha: Časopis Sociální teorie, Datum aktualizace: 20. 12. 2013 [cit. 18. 7. 2017]. ISSN 1805-6245. Dostupné z: <http://socialnteorie.cz/derridova-dekonstrukce-boj-s-nejmocnejsem-etnocentrismem-historie/>

LEVINE, Michael. *Writing Through Repression*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1994. ISBN 0801848350.

MediaGvardija [dostupné on-line]. Moskva: MediaGvardija, poslední aktualizace: 12. 5. 2017 [cit. 20. 7. 2017]. Dostupné z: <http://mediagvardia.ru/>

NUTIL, Pavel. Darknet, aneb cesta do hlubin internetu. *Ekonomický deník* [dostupné on-line]. Praha: Media Network s. r. o., poslední aktualizace: 5. 7. 2015

[cit. 18. 7. 2017]. Dostupné z: <http://ekonomicky-denik.cz/darknet-aneb-cesta-do-hlubin-internetu/>

Otděl „Technologii“. Durovu ně ostavili vyбора. *Gazeta.ru* [dostupné on-line]. Moskva: AO Gazeta.ru, poslední aktualizace: 23. 6. 2017 [cit. 28. 7. 2017]. Dostupné z: https://www.gazeta.ru/tech/2017/06/23/10733585/zharov_open_letter.shtml

Příkaz Ministerstva komunikace a informatizace № 130 „*O porjadke vnědrenija sistěmy techničeskich sredstv (...)*“, přijatý dne 25. 7. 2000 [cit. 18. 7. 2017]. Dostupný z: <http://www.ispreview.ru/doc8.html>

Relkom. *Istorija kompanii* [dostupné on-line]. Moskva: Relkom, poslední aktualizace 2013 [cit. 18. 7. 2017]. Dostupné z: <http://www.relcom.ru/onas/history-of-company/>

RIA Novosti. Deputat Gosdumy RF obratitsja v Minjust SŠA iz-za protesta Wikipedia. *RIA Novosti* [dostupné on-line]. Moskva: MIA „Rossija segodnja“, poslední aktualizace: 10. 7. 2012 [cit. 1. 8. 2017]. Dostupné z: <https://ria.ru/society/20120710/696282510.html>

Roskomnadzor. *Publičnyj doklad Federal'noj služby po nadzoru (...) 2016* [dostupné on-line]. Moskva: Roskomnadzor, poslední aktualizace: 2016 [cit. 22. 7. 2017]. Dostupné z: https://rkn.gov.ru/docs/doc_1646.pdf

Roskomnadzor. *Rukovoditel' Federal'noj služby po nadzoru v sfere svjazi, informacionnych technologij i massovyh kommunikacij* [dostupné on-line]. Moskva: Roskomnadzor, datum publikování: 5. 5. 2012, datum aktualizace: 25. 3. 2014 [cit. 22. 7. 2017]. Dostupné z: <https://rkn.gov.ru/about/head/p612/>

RosKomSvoboda. *Statistika blokirovok* [dostupné on-line]. Datum aktualizace 7. 7. 2017 [cit. 7. 7. 2017]. Dostupné z: <https://reestr.rublacklist.net/visual/>

SOLDATOV, Andrej a BOROĞANOVÁ, Irina. *The Red Web: the struggle between Russia's digital dictators and the new online revolutionaries*. New York: PublicAffairs, 2015. ISBN 978-1-61039-573-1.

TUROVSKIJ, Daniil. *Kak ustrojen Roskomnadzor*. *Meduza* [dostupné on-line]. Riga: Medusa Project SIA. Poslední aktualizace: 13. 3. 2015 [cit. 18. 7. 2017]. Dostupné z: <https://meduza.io/feature/2015/03/13/kak-ustroen-roskomnadzor>

Ustanovení Vlády RF N 228 „*O Federal'noj službě po nadzoru v sfere svjazi, informacionnych technologij i massovyh kommunikacij*“, přijaté 16. 3. 2009,

v redakci z 29. 6. 2017 [cit. 22. 7. 2017]. Dostupné z:
<http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102128289>

Ustanovení Vlády RF N 1101 „*Pravila priňatija upolnomočnennymi Pravitel'stvom (...)*“, přijaté 26. 10. 2012, v redakci z 21. 3. 2017 [cit. 22. 7. 2017]. Dostupné z:
http://ips.pravo.gov.ru/?docbody=&link_id=2&nd=102160261&intelsearch=

Ustanovení Vlády RF N 1101 „*Pravila sozdanija, formirovanija i vedenija (...)*“ přijaté 26. 10. 2012, v redakci z 21. 3. 2017 [cit. 22. 7. 2017]. Dostupné z:
http://ips.pravo.gov.ru/?docbody=&link_id=2&nd=102160261&intelsearch=

Ústava Ruské federace, přijatá 12. 12. 1993, v redakci z 21. 7. 2014 [cit. 18. 7. 2017]. Dostupné z: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_28399/

ZADORNOV, Michail. Zapadnyje svoloči. *MK.ru* [dostupné on-line]. Moskva: ZAO Redakcija gazety „Moskovskij komsomolec“ Elektronnoje periodičeskoje izdanije „MK.ru“, poslední aktualizace: březen 2014 [cit. 29. 7. 2017]. Dostupné z: <http://www.mk.ru/blogs/posts/zapadnyie-svolochi.html>

ZUBOV, Andrej, ed. *Dějiny Ruska 20. století – díl II 1939–2007*. Praha: Argo, 2015. ISBN 978-80-257-0964-1.

Příloha - Výzkum použitý v bakalářské práci

<i>STRÁNKA</i>	<i>Počet uživateli denně</i>	<i>Pravděpodobné obvinění</i>	<i>Zahraniční původ stránky nebo autora</i>	<i>Zájem o aktuální veřejné dění</i>	<i>Dosaďovací bloky webu</i>	<i>Neshoda v otázce války</i>
http://v7ved.ru/	více než 200	podněcování k nenávisti mezi národy	ne	ano	ano 6x	ano (válka na Ukrajině)
khilafa.org	SERVER NENÍ DOSTUPNÝ					
www.turkiston.net	méně než 100	šíření materiálů teroristické organizace	ano	ano	ne	ano (válka v Sýrii)
http://www.utubeair.com/watch?v=3ZxZLN7jZs	SERVER NENÍ DOSTUPNÝ					
http://tinytu.be/w/V4AQoCFkMM0	více než 3000	šíření materiálů teroristické organizace	ne	ano	ano 92x	ano (válka v Sýrii)
http://vozrojdenie.cri.me.ua/index.php	méně než 100	šíření materiálů teroristické organizace	ne	ne	ano 3x	ano (válka v Sýrii)
khilafat.dk	méně než 100	vyzývání k násilné změně ústavního řádu	ano	ano	ano 2x	ano (válka v Sýrii)
kavkaz.army	SERVER NENÍ DOSTUPNÝ					
http://azov.org.ua/ru/	více než 500	veřejné ospravedlňování terorismu	ano	ano	ano 4x	ano (válka na Ukrajině)
http://apostrophe.com.ua/news/politics/2015-04-02/chubarov-predupredil-o-hudshem-v-voyne-ukrainyi-s-rossiy/20266	méně než 100	podněcování k nenávisti mezi národy	ano	ano	ano 1x	ano (válka na Ukrajině)
http://www.xemhbo.com/xem-1_xhxAzACD3jZo.html	více než 28 000	veřejné ospravedlňování terorismu	ano	ano	ano 24x	ano (válka v Sýrii)
http://www.funnydog.tv/video/polojenie-nemusul%D1%8Cman-v-islamskom-gosudarstve/sJ55Vfplkto	více než 500	propagace nadřazenosti na základě příslušnosti k náboženskému vyznání	ano	ne	ano 1x	ne
https://prof-eug.dreamwidth.org	více než 100 000	veřejné ospravedlňování terorismu	ano	ano	ano 1x	ano (válka na Ukrajině)
http://sled.net.ua/node/15973	více než 7500	výzvy k narušení územní celistvosti RF	ano	ano	ano 9x	ano (válka na Ukrajině)
http://afkarmagazine.com/-%D9%83%D8%AA	více než 400	veřejné ospravedlňování terorismu	ano	ano	ano 1x	ano (válka v Sýrii)

%D8%A7%D8%A6%D8%A8-%D8%A7%D9%84%D9%85%D9%87%D8%A7%D8%AC%D8%B1%D9%8A%D9%86.html						
http://ru.odfoundation.eu/a/6450,otchet-dobrovolcheskie-batalony-vozniknovenie-deyatelnost-protivorechiya	více než 600	veřejné ospravedlňování terorismu	ano	ne	ano 1x	ano (válka na Ukrajině)
http://stolitsa.ce/165738	více než 2400	výzvy k násilné změně ústavního řádu	ano	ano	ne	ano (válka na Ukrajině i v Sýrii)
http://mishmar.info/nikakoie-raznici.html	více než 100	propagace nadřazenosti na základě příslušnosti k náboženskému vyznání	ano	ano	ano 1x	ano (válka v Sýrii)
hizb-uzbekiston.info	více než 300	šíření materiálů teroristické organizace	ano	ano	ne	ano (válka v Sýrii)
http://m.sevpolitforu.ru/topic/read/767989/497	více než 4000	podněcování k nenávisti mezi národy	ne	ne	ano 1x	ne
www.khilafah.com	více než 1600	výzvy k násilné změně ústavního řádu	ano	ano	ne	ano (válka v Sýrii)
http://hizb-ut-tahrir-almaghreb.info/	méně než 100	šíření materiálů teroristické organizace	ano	ano	ne	ano (válka v Sýrii)
hizbut-tahrir.info	méně než 100	šíření materiálů teroristické organizace	ano	ano	ne	ano (válka v Sýrii)
ht-malaysia.com	více než 100	šíření materiálů teroristické organizace	ano	ano	ne	ano (válka v Sýrii)
www.khilafah.eu	SERVER NENÍ DOSTUPNÝ					
http://dnpr.com.ua/content/duk-pravyi-sektor-obyavil-mobilizaciyu-chtoby-zashchitit-dnepropetrovshchinu	více než 1500	výzvy k extrémistickému jednání	ano	ano	ano 5x	ano (válka na Ukrajině)
hizb-ut-tahrir.dk	více než 200	šíření materiálů teroristické organizace	ano	ano	ano 3x	ano (válka v Sýrii)
hthelpline.org.uk	méně než 100	šíření materiálů teroristické organizace	ano	ano	ne	ne
www.hizbuttahrir.info	méně než 100	šíření materiálů teroristické organizace	ano	ne	ne	ano (válka v Sýrii)

http://tinytu.be/w/1GWVxRKh3-g	SERVER NENÍ DOSTUPNÝ					
http://loadfree.mobi/download/youtube/2/Aqo-xfyGFPs/	více než 700	šíření materiálů teroristické organizace	ne	ano	ano 1x	ano (válka v Sýrii)
http://ref.topictimes.com/videos/2-----watch-FnlhHskyLts.html	SERVER NENÍ DOSTUPNÝ					
http://mob.youtubehub.com	větší než 400	podněcování k nenávisti mezi náboženskými skupinami	ano	ano	ano 20x	ano (válka v Sýrii)
http://play.youtubehub.com/watch/8waB9YzAHhY/- .html	SERVER NENÍ DOSTUPNÝ					
http://lukomore.org/lurk/%D0%98%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%BC	více než 27 400	podněcování k nenávisti mezi náboženskými skupinami	ne	ano	ne	ano (válka v Sýrii, na Ukrajině, 2. světová válka a mnoho dalších válek)
http://ladious.ru (...)	SERVER NENÍ DOSTUPNÝ					
http://marketing-forum.ru/11/14/kak-vi-otnosites-k-islamu/	více než 200	podněcování k nenávisti mezi náboženskými skupinami	ne	ne	ne	ne
http://www.iwforum.eu/viewtopic.php?f=53&t=7632	více než 1500	veřejné ospravedlňování terorismu	ano	ne	ne	ne
http://www.sootweso.com/watch/6BoQQtqnUus	více než 800	veřejné ospravedlňování terorismu	ano	ne	ano 8x	ano (válka v Sýrii)
http://russianpulse.ru/continentalist/2016/03/18/1510067-o-religiyah-sovesti-i-rabstve	více než 800	propagace nadřazenosti na základě příslušnosti k náboženskému vyznání	ne	ano	ne	ne
http://www.goshstalker.ru/?p=764	více než 100	propagace nadřazenosti na základě příslušnosti k náboženskému vyznání	ne	ne	ne	ne
http://news.bigmir.net/world/862950-Boeviki-v-Groznom-opyblikovali-videobrashenie	více než 300 000	veřejné ospravedlňování terorismu	ne	ano	ano 7x	ano (válka v Sýrii i na Ukrajině)
http://blogs.korrespondent.net/blog/users/3220905-moda-na-rabstvo	více než 339 000	propagace nadřazenosti na základě příslušnosti k náboženskému vyznání	ano	ano	ano 1x	ano (válka na Ukrajině)

http://shiryaevpavel.ru/ego-lyavry-zaedayut.html	SERVER NENÍ DOSTUPNÝ					
http://www.uznai-pravdu.com/viewtopic.php?f=8&t=5413	více než 2600	propagace nadřazenosti na základě příslušnosti k náb. vyznání	ne	ne	ne	ne
http://runfront.ru/entries/20	více než 100	výzvy k násilné změně ústavního řádu	ne	ano	ne	ano (válka na Ukrajině)
http://video.agaclick.com/w=e1liwQ6MWm1	SERVER NENÍ DOSTUPNÝ					
https://www.youpak.com/channel?id=UCL5LGRsM1V24-vRT8AEIUDQ	více než 3000	šíření materiálů teroristické organizace	ano	ano	ano 149x	ano (válka v Sýrii)
myrotvorets.center	více než 7100	šíření materiálů teroristické organizace	ano	ano	ano 3x	ano (válka na Ukrajině)
http://www.geenstijl.nl/mt/archieven/2014/09/vlammen_van_orlog.html	více než 83 000	šíření materiálů teroristické organizace	ano	ano	ano 7x	ne
mnbr.info						
http://www.myvidol.com/AZ6hGdhFcDV1aaJVWYVVP-	více než 1500	šíření materiálů teroristické organizace	ne	ne	ano 263x	ano (válka v Čečensk u a v Sýrii)
http://www.exyi.com/uCcWqMoSYct-	více než 400	výzvy k narušení územní celistvosti RF	ano	ano	ano 238x	ano (válka na Ukrajině)
http://www.videovo.com/video/QWpWMzU5cWuRpR1dSZFk/ggggg-gg-gggg-110914	více než 23 000	šíření materiálů teroristické organizace	ano	ano	ano 6x	ano (válka na Ukrajině)
http://deathandreality.com/videos/isis-burns-two-turkish-soldiers-alive-25037.html	více než 1400	podněcování k nenávisti mezi náb. skupinami	ano	ano	ano 1x	ano (válka v Sýrii)
http://beatmp3.ru/mp3-download/81209769/66231620/e-ee.html	méně než 100	podněcování k nenávisti mezi náb. skupinami	ne	ne	ano 15x	ano (válka v Čečensk u)
www.pal-tahrir.info	více než 200	šíření materiálů teroristické organizace	ano	ano	ano 2x	ano (válka v Sýrii)
http://www.business.ua/ukraine/Chubarov-Ukraina-dolzha-gotovitsya-k-otkrytoy-voyne-s-Rossiey-231978/	více než 18 000	podněcování k nenávisti mezi národy	ano	ano	ano 2x	ano (válka na Ukrajině)
http://hdwon.info/watch?v=7G_v5xodSic	více než 12 000	podněcování k extremistickému jednání	ano	ano	ne	ne
http://akathistos.ru/w	více	veřejné	ne	ano	ne	ne

atch/7G_v5xodSic	než 100	ospravedlňování terorismu				
http://hizb-turkiye.com/	méně než 100	šíření materiálů teroristické organizace	ano	ano	ano 11x	ano (válka v Sýrii)
https://alansar.info/?video=2973	více než 500	šíření materiálů teroristické organizace	ano	ano	ano 4x	ano (válka v Sýrii)
http://www.livemob.com/watch/3D7P7q-p9C4	SERVER NENÍ DOSTUPNÝ					
http://muslim-site.dreamwidth.org/	více než 109 000	výzvy k narušení územní celistvosti RF	ne	ano	ano 5x	ano (válka v Sýrii a v Čečensku)
http://elektronnayagitara.ru/fqKEaNclqQg/radioperedacha-golos-krimu-gist-veldar-shukurdzhiev	více než 500	výzvy k narušení územní celistvosti RF	ne	ano	ne	ano (válka na Ukrajině)
https://privet.chernichnyypirog.ru/fqKEaNclqQg/radioperedacha-golos-krimu-gist-veldar-shukurdzhiev	více než 100	výzvy k narušení územní celistvosti RF	ne	ano	ne	ano (válka na Ukrajině)
https://vazhnoe.nuzhnospat.ru/fqKEaNclqQg/radioperedacha-golos-krimu-gist-veldar-%20shukurdzhiev	SERVER NENÍ DOSTUPNÝ					
https://www.bitchyofurfamous.com/2017/01/27/islamic-state-kill-pkk-member-trumpplznukeisis/	SERVER NENÍ DOSTUPNÝ					
http://horriblevideos.com/video/isis-promo-video-with-english-subtitles-1170.html	více než 6600	podněcování k extremistickému jednání,	ano	ano	ne	ano (válka v Sýrii)
http://dabbing.ru/songs/aleksandr-nepomnjashij_ubej-janki/	méně než 100	podněcování k extremistickému jednání	ne	ano	ano 1x	ne
http://xilfy.com/v/fqKEaNclqQg	více než 2400	výzvy k narušení územní celistvosti RF	ano	ano	ne	ano (válka na Ukrajině)
http://www.tubecach.com/watch/fqKEaNclqQg/-..html	SERVER NENÍ DOSTUPNÝ					
http://www.myhostingmall.com/video.php?vid=ZnFLRWFOY01xUWc	SERVER NENÍ DOSTUPNÝ					
www.hilafet.com	více než 100	šíření materiálů teroristické organizace	ano	ano	ano 5x	ano (válka v Sýrii)
www.nogay.info	SERVER NENÍ DOSTUPNÝ					

http://www.hay16.com/video/fqKEaNclqQg/-watch.html	více než 400	výzvy k narušení územní celistvosti RF	ano	ano	ne	ano (válka na Ukrajině)
http://beltube.by/video/fqKEaNclqQg	více než 5000	výzvy k narušení územní celistvosti RF	ano	ano	ano 2x	ano (válka na Ukrajině)
http://viyoutube.co/video/fqKEaNclqQg/%D1%80%D0%B0%D0%B4%D1%96%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D1%87%D0%B0%20%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D1%81%20%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%83%20%20%D0%B3%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C%20%20%20%D0%B2%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%B4%D0%B0%D1%80%20%D1%88%D1%83%D0%BA%D1%83%D1%80%D0%B4%D0%B6%D0%B8%D0%B5%D0%B2	více než 900	výzvy k narušení územní celistvosti RF	ano	ano	ano 31x	ano (válka na Ukrajině)
http://mirpesen.com/ru/aleksandr-nepomnjashij/ubej-janki.html	více než 6600	podněcování k nenávisti mezi národy	ne	ne	ano 20x	ne
http://funer.ru/video/fqKEaNclqQg	SERVER NENÍ DOSTUPNÝ					
http://usmos.ru/watch/fqKEaNclqQg	SERVER NENÍ DOSTUPNÝ					
http://youtube-search.ru/video/fqKEaNclqQg/	SERVER NENÍ DOSTUPNÝ					
http://1musica.ru/1m-s/a-nepomnjashij-i-kranti_ubej-janki	více než 100	podněcování k nenávisti mezi národy	ne	ne	ano 7x	ne
http://pesenmore.ru/pesni/aleksandr-nepomnjashij_ubej-janki	více než 600	podněcování k nenávisti mezi národy	ne	ne	ano 4x	ne
http://telezion.ru/songshow/aleksandr-nepomnjashij_ubej-janki	více než 200	podněcování k nenávisti mezi národy	ne	ne	ano 1x	ne
http://videopozitiv.ru/songer/ubej-janki_aleksandr-nepomnjashij	méně než 100	podněcování k nenávisti mezi národy	ne	ne	ne	ne
http://www.doovi.com/video/radoperedac-ha-golos-krimu-gst-	více než 14 000	výzvy k narušení územní celistvosti RF	ano	ano	ne	ano (válka na Ukrajině)

veldar-shukurdjiev/fqKEaNclqQg						
http://pesenki.ru/songs/ubei-anki-lyrics	více než 1700	podněcování k nenávisti mezi národy	ne	ne	ne	ne
https://mp3folder.org.ua/tekst-pesni/701999-aleksandr-nepomnivaschiv-ubey-yanki.html	více než 900	podněcování k nenávisti mezi národy	ano	ne	ne	ne
http://musiclist.ru/songslist/a-nepomnjashij-i-kranti_ubej-janki	více než 100	podněcování k nenávisti mezi národy	ne	ne	ano 1x	ne
http://vopesni.ru/aleksandr-nepomnyashii/ubei-yanki.html	více než 300	podněcování k nenávisti mezi národy	ne	ne	ano 14x	ne
http://muz-lyrics.ru/song/21181-nepomnyacshij-aleksandr-ubej-yanki-slova-i-tekst-pesni-lyrics/	více než 300	podněcování k nenávisti mezi národy	ne	ne	ano 15x	ne
https://www.textbase.ru/song/song/71372	SERVER NENÍ DOSTUPNÝ					
http://umorina.info/track/александр%20н%20епомнящий%20убе%20янки	více než 800	podněcování k nenávisti mezi národy	ne	ne	ano 74x	ne
http://textpesni2.ru/textpesni.php?songlyrics=17773027	SERVER NENÍ DOSTUPNÝ					
https://vkevent.ru/event/144226910	SERVER NENÍ DOSTUPNÝ					
https://gorodzovet.ru/ev/barnaul/5402079/	SERVER NENÍ DOSTUPNÝ					
http://getplay.pk	SERVER NENÍ DOSTUPNÝ					
www.khilafah.net	více než 300	výzvy k násilné změně ústavního řádu	ano	ano	ano 3x	ano (válka v Sýrii)
http://www.khilafahbooks.com/wp-content/download/english/khilafah/hizb_ut_tahrir_about.pdf	více než 600	šíření materiálů teroristické organizace	ano	ne	ano 9x	ano (válka v Sýrii)
http://na-pervom-kanale.ru/cinema/clZLMk5MZWJpWEE/	SERVER NENÍ DOSTUPNÝ					
http://videozdes.ru/watch/CyTuPNPkTUI-il-mi-umerov-pryamoy-efir.html	více než 1600	výzvy k narušení územní celistvosti RF	ne	ano	ano 1x	ano (válka na Ukrajině)
http://www.alraiah.net/	více než	šíření materiálů teroristické	ano	ano	ano 2x	ano (válka

	300	organizace				v Sýrii)
http://www.bestgore.com/beheading/beheading-execution-iraq-army-officer-isis/	více než 118 000	propagace terorismu / kriminálního jednání	ano	ano	ano 111x	ano (válka v Sýrii)
www.ht-tunisie.info	SERVER NENÍ DOSTUPNÝ					
https://www.rbc.ua/rus/news/chubarov-ukraina-dolzha-gotovitsya-voynе-1427922079.html	více než 111 000	podněcování k nenávisti mezi národy	ano	ano	ano 1x	ano (válka na Ukrajině)
http://ogrish.tv/play.php?vid=3778	SERVER NENÍ DOSTUPNÝ					
jkikki.at	SERVER NENÍ DOSTUPNÝ					
http://kompromat1.info/articles/11802-chubarov-prizyvaet-ukrainu-gotovitsja-k-otkrytoj-vojne-s-rossiej.-video/print	více 5400	podněcování k nenávisti mezi národy	ne	ano	ano 12x	ano (válka na Ukrajině)
www.hizb-eastafrika.com	SERVER NENÍ DOSTUPNÝ					
tahrir-syria.info	více než 100	šíření materiálů teroristické organizace	ano	ano	ano 4x	ano (válka v Sýrii)
http://playhd.me/watch?v=QE1XdC1Dan02RFdj	více než 400	šíření materiálů teroristické organizace	ano	ano	ano 26x	ano (válka v Sýrii)
http://sickoo.com/videos/403/beheading-of-syrian-rebels-by-isis-in-wilayat-dimashq/	více než 3900	šíření materiálů teroristické organizace	ano	ano	ano 2x	ano (válka v Sýrii)
http://novostiua.org/news/119828-pamjatka-rossijanam-pri-poseshchenii-okkupirovannyh-territorij	více než 100	propagace narušení územní celistvosti RF	ano	ano	ano 3x	ano (válka na Ukrajině)
http://www.sosukrain.com/doloy-putina-iz-kremlya-18maja/	méně než 100	výzvy k násilné změně ústavního pořádku	ano	ano	ano 2x	ano (válka na Ukrajině)
http://1080plussimulcastingvideochatplayer.website/%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D1%89%D0%B8%D0%BD%D1%8B%D0%A2%D1%83%D0%BD%D0%B8%D1%81%D0%B0!%D0%B7%D0%B0%D1%88%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%B0%D1%82!!!mp4/Cpkp_TAAhY.video	SERVER NENÍ DOSTUPNÝ					
http://www.zerocensorship.com/uncensored/isis/attacking-iraqi-soldiers-anbar-	více než 10 200	šíření materiálů teroristické organizace	ano	ano	ano 98x	ano (válka v Sýrii)

<u>province-video-315961</u>						
<u>http://studydoc.ru/doc/3894387/%C2%A%Bdovody-v-voprosedruzhby-s-mnogobozhnikami%C2%BB</u>	více než 14 000	propagace nadřazenosti na základě příslušnosti k náboženskému vyznání	ne	ne	ano 3x	ne
<u>www.tahrir-iraq.net</u>	SERVER NENÍ DOSTUPNÝ					
<u>http://makeevkainfo.com.ua/content/vo-trizub-vzglyad-iznutri-foto</u>	méně než 100	šíření materiálů teroristické organizace	ano	ano	ano 1x	ano (válka na Ukrajině)
<u>http://www.sunnaonline.com/manhadi/1122-2012-11-01-17-33-26</u>	méně než 100	podněcování k extremistickému jednání	ne	ano	ano 4x	ano (válka v Sýrii)